

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет митної справи, матеріалів та технологій
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»
ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ М. ЛУЦЬК

спеціальність 242 «Туризм»

освітня програма «Туризм»

Виконав: здобувач вищої освіти
групи ТР41

_____ **САРАПІН Назар Юрійович**
(підпис)

Керівник:
_____ д.е.н., проф. **КОРСАК В.І.**
(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2025 р.
Гарант освітньої програми:

к.е.н., доц. **ДАЩУК Ю.Є.**

_____

Луцьк – 2025 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *митної справи, матеріалів та технологій*

Кафедра *туризму та готельно-ресторанної справи*

Ступінь вищої освіти: *бакалавр*

Галузь знань: *24 Сфера обслуговування*

Спеціальність: *242 Туризм*

Освітня програма: *Туризм*

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Л.Ю. Матвійчук

« ___ » _____ 2025 р.

З А В Д А Н Н Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сарапіну Назарію Юрійовичу

1. Тема кваліфікаційної роботи *Формування стратегії сталого розвитку туризму м. Луцьк*

Керівник роботи: *Корсак Віктор Іванович, д.е.н., професор*

затверджені наказом вищого навчального закладу № 4/01-02 від 02.01.2025.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи 01.06.2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: звіти Асоціації індустрії гостинності України, законодавчі та нормативні акти України щодо розвитку туристичних підприємств, статистичні матеріали Державної служби статистики України, міждержавні та національні стандарти індустрії гостинності, наукова та практична література з досліджуваної тематики.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

Розділ 1. Концептуальні засади сталого розвитку туризму.

Розділ 2. Моніторинг особливостей сталого розвитку туризму міських екосистем.

Розділ 3. Стратегічні напрями сталого розвитку туризму міських екосистем.

5. Перелік графічного матеріалу:

Розрахований індекс рівня сталого розвитку туристично-рекреаційного потенціалу Волинської області

Рейтинг областей України за рівнем екологічної стійкості.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>Розділ 1. Концептуальні засади сталого розвитку туризму</i>	проф. Корсак В.І.		
<i>Розділ 2. Моніторинг особливостей сталого розвитку туризму міських екосистем</i>	проф. Корсак В.І.		
<i>Розділ 3. Стратегічні напрями сталого розвитку туризму міських екосистем</i>	проф. Корсак В.І.		
<i>Висновки</i>	проф. Корсак В.І.		
<i>Нормо контроль</i>	доц. Дацук Ю.Є.		

7. Дата видачі завдання «02» січня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	<i>Обґрунтування вибору теми кваліфікаційної роботи</i>	до 01.12.2024 р.	
2.	<i>Огляд літератури та досліджування проблеми для написання кваліфікаційної роботи</i>	20.01.2025 р.	
3.	<i>Написання теоретичної частини кваліфікаційної роботи</i>	20.02.2025 р.	
4.	<i>Написання аналітичної частини кваліфікаційної роботи</i>	20.03.2025 р.	
5.	<i>Написання проектної частини кваліфікаційної роботи</i>	20.04.2025 р.	
6.	<i>Висновки</i>	01.05.2025 р.	
7.	<i>Формування і організація списку використаних джерел</i>	10.05.2025 р.	
8.	<i>Попередній захист кваліфікаційної роботи бакалавра</i>	20.05.2025 р.	
9.	<i>Нормоконтроль</i>	21.05.2025 р.	
10.	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	до 30.05.2025 р.	
11.	<i>Представлення кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту</i>	01.06.2025 р.	

Здобувач вищої освіти

_____ (Сарапін Н.Ю.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (Корсак В.І.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Анотація *Сарапін Н.Ю.* Формування стратегії сталого розвитку туризму м. Луцьк. – На правах рукопису. Кваліфікаційна робота першого (бакалаврського) рівня, освітньо-професійної програми «Туризм», за спеціальністю 242 Туризм, галузі знань 24 Сфера обслуговування – Луцький національний технічний університет, кафедра туризму та готельно-ресторанної справи. – Луцьк, 2025. – 61 с., список джерел – 53 найменування.

Досліджено процес сталого розвитку туризму міських екосистем України: активізацію інтересу до екоформатів подорожей, розширення практик креативного та подієвого туризму, розвиток локального підприємництва, а також поступове впровадження екологічних стандартів у туристичне середовище. Існує потреба у запровадженні системного моніторингу впливу туризму на довкілля, мобільність та міську інфраструктуру. Сформовано базові елементи стратегії сталого розвитку туризму в місті Луцьк. До них віднесено визначення основних аспектів сталого розвитку туризму. Доцільно також продовжувати розвивати зелену інфраструктуру, підтримувати крафтове та культурне підприємництво, цифровізацію послуг, підвищувати екологічну свідомість населення та туристів, а також інтеграцію громади у планування туристичних маршрутів. Така стратегія здатна перетворити Луцьк на зразкову модель українського міста, що гармонійно поєднує збереження екосистем з економічним та соціальним розвитком.

Запропоновані стратегічні елементи обґрунтовано визначають цілі, пріоритети та напрями дій, серед яких ключовими є: збереження культурної та природної спадщини, розвиток сталої туристичної інфраструктури, впровадження цифрових сервісів, підтримка локального бізнесу, популяризація екологічно відповідальних маршрутів, розвиток людського капіталу та підвищення екоосвідомості населення й гостей міста.

Ключові слова: сталий туризм, потенціал регіону, територіальні громади, міські екосистеми, стратегічні орієнтири.

ANNOTATION

Abstract *Sarapin N.* Formation of a strategy for sustainable tourism development in the city of Lutsk. – In the form of a manuscript. Qualification work of the first (bachelor's) level, educational and professional program «Tourism», in the specialty 242 Tourism, areas of knowledge 24 Service sphere – Lutsk National Technical University, Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business. – Lutsk, 2025. – 61 p., list of sources from 53 names.

The process of sustainable tourism development of urban ecosystems of Ukraine is studied: activation of interest in eco-formats of travel, expansion of creative and event tourism practices, development of local entrepreneurship, as well as the gradual introduction of environmental standards into the tourist environment. There is a need to introduce systematic monitoring of the impact of tourism on the environment, mobility and urban infrastructure. The basic elements of the strategy for sustainable tourism development in the city of Lutsk are formed. These include defining the main aspects of sustainable tourism development. It is also advisable to continue to develop green infrastructure, support craft and cultural entrepreneurship, digitalization of services, raise the environmental awareness of the population and tourists, as well as integrate the community into the planning of tourist routes. Such a strategy can turn Lutsk into an exemplary model of a Ukrainian city that harmoniously combines the preservation of ecosystems with economic and social development.

The proposed strategic elements reasonably define the goals, priorities and areas of action, among which the key ones are: preservation of cultural and natural heritage, development of sustainable tourist infrastructure, implementation of digital services, support for local business, popularization of environmentally responsible routes, development of human capital and raising the environmental awareness of the population and guests of the city.

Keywords: sustainable tourism, regional potential, territorial communities, urban ecosystems, strategic guidelines.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ	10
1.1. Сутність та значення сталого розвитку в індустрії туризму	10
1.2. Формування складових стратегії сталого розвитку туристичної індустрії	15
1.3. Зарубіжний досвід сталого розвитку туризму міських екосистем	22
РОЗДІЛ 2 МОНІТОРИНГ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ МІСЬКИХ ЕКОСИСТЕМ	27
2.1. Методичні підходи щодо оцінювання сталого розвитку туризму міських екосистем	27
2.2. Аналіз потенціалу сталого розвитку туризму міських екосистем України	32
2.3. Оцінка рівня сталого розвитку туризму міста Луцьк	37
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ МІСЬКИХ ЕКОСИСТЕМ	44
3.1. Стратегічні пріоритети сталого розвитку туризму	44
3.2. Формування стратегії сталого розвитку туризму в м. Луцьк	48
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56

ВСТУП

Обґрунтування актуальності теми дослідження. Туризм, як потужний інструмент економічного зростання і міжкультурної взаємодії, водночас створює суттєве навантаження на довкілля та інфраструктуру. У цьому контексті постає нагальна потреба у переосмисленні підходів до управління туристичною галуззю, орієнтуючись на принципи сталості, збереження природного середовища, задоволення потреб місцевих громад та підвищення якості туристичних послуг.

Особливої актуальності тема набуває для України, яка, перебуваючи в умовах воєнного та поствоєнного відновлення, прагне інтегрувати екологічно збалансовані та соціально орієнтовані моделі розвитку у всі сектори економіки, включно з туризмом. Формування стратегії сталого розвитку туризму в національному і регіональному контексті дозволяє зміцнити конкурентоспроможність туристичних дестинацій та забезпечити довготривалу економічну вигоду, сприяти збереженню культурної спадщини та стимулювати розвиток місцевих громад. Вивчення даної теми є важливим кроком до побудови збалансованої туристичної політики та формування сучасної моделі управління дестинаціями.

Стан вивченості проблеми. Питання забезпечення сталого розвитку різноманітних сфер національного господарства відображено у наукових працях Костинець В.В., Костинець Ю.В., Миронового Ю.Б., Моїсєєвої Н.І., Ткаченко Т.І., Федун Є.В. Проте стратегічні орієнтири сталого розвитку туризму міських екосистем, досліджені недостатньо.

Метою роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо формування ефективної стратегії сталого розвитку туризму в місті Луцьк з урахуванням його ресурсного потенціалу, сучасних викликів і потреб місцевої громади.

З метою досягнення зазначеного були поставлені такі *завдання*:

- дослідити сутність та значення сталого розвитку в індустрії туризму;

- систематизувати зарубіжний та вітчизняний досвід сталого розвитку туризму міських екосистем
- здійснити аналіз сучасного стану та тенденцій сталого розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіонів України;
- провести моніторинг особливостей сталого розвитку туризму міських екосистем;
- визначити елементи стратегії сталого розвитку туризму в м. Луцьк.

Об'єктом дослідження є туристична система міста Луцьк як сукупність природних, історико-культурних, соціально-економічних ресурсів, суб'єктів туристичної діяльності та інституційного середовища, що впливають на формування та реалізацію туристичної стратегії сталого розвитку.

Предметом дослідження є організаційно-економічні механізми, інструменти та управлінські підходи до формування і реалізації стратегії сталого розвитку туризму в місті Луцьк з урахуванням екологічних, соціальних та економічних аспектів.

Перелік використаних у ході проведення дослідження методів. З метою досягнення поставлених завдань у кваліфікаційній роботі бакалавра використовувалися такі методи дослідження: загальнонаукові методи аналізу й синтезу – для систематизації наукових підходів до сталого туризму; порівняльного аналізу – для зіставлення практик стратегічного планування в інших містах; методи структурно-функціонального аналізу – для виявлення взаємозв'язків між складовими туристичної системи Луцька; статистичний аналіз – для оцінки поточного стану туристичної сфери міста; експертного оцінювання – для формулювання пропозицій щодо вдосконалення стратегії; а також картографічні методи – для візуалізації територіального розміщення туристичних ресурсів. Застосування комплексу методів дозволило забезпечити наукову обґрунтованість результатів дослідження.

Джерела інформаційної бази дослідження. Інформаційну базу кваліфікаційної роботи складають нормативно-правові акти України у сфері туризму та регіонального розвитку, стратегічні та програмні документи місцевих

органів влади м. Луцьк, зокрема Стратегія розвитку Луцької міської територіальної громади, статистичні дані Державної служби статистики України, матеріали Луцької міської ради, офіційні звіти та аналітичні огляди туристичних організацій, результати соціологічних опитувань, дані профільних установ та підприємств туристичної сфери. Важливу роль відіграли також наукові публікації українських і зарубіжних дослідників, що розкривають концепцію сталого розвитку та підходи до стратегічного планування в туризмі.

Новизна дослідження полягає у розробці практичних рекомендацій щодо формування стратегії сталого розвитку туризму міста Луцьк з урахуванням його локальної специфіки, потенціалу та сучасних викликів, а також у поєднанні екологічних, соціальних і економічних підходів до стратегічного планування туристичної діяльності на муніципальному рівні.

Практична цінність одержаних результатів роботи полягає у можливості використання запропонованих у дослідженні стратегічних підходів, інструментів та рекомендацій для удосконалення політики сталого розвитку туризму в місті Луцьк. Вони можуть бути впроваджені органами місцевого самоврядування, туристичними підприємствами та громадськими організаціями для підвищення ефективності управління туристичною сферою, збереження ресурсної бази та забезпечення довготривалого соціально-економічного ефекту.

Апробація результатів дослідження. Основні висновки та результати дослідження апробовані та опубліковані у вигляді тез у Студентському науковому віснику ЛНТУ, серія технічні науки (Луцьк, 2025 р.).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається з вступу, трьох розділів та висновків; містить 61 сторінку тексту, 8 рисунків, 5 таблиць. Список джерел включає 53 найменування літератури.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

1.1. Сутність та значення сталого розвитку в індустрії туризму

Сталий розвиток є однією з ключових парадигм сучасного соціально-економічного розвитку, що набуває особливого значення в умовах глобальних екологічних, соціальних і політичних викликів. Концепція сталого розвитку передбачає гармонійне поєднання економічного зростання, соціального добробуту та збереження навколишнього природного середовища для майбутніх поколінь. Вона стала основою для трансформації багатьох галузей, зокрема туризму, який водночас є джерелом економічних переваг і фактором тиску на екосистеми та культурні ресурси.

Індустрія туризму має значний потенціал для сприяння сталому розвитку завдяки створенню робочих місць, розвитку інфраструктури, підвищенню якості життя місцевих громад і зміцненню міжкультурної взаємодії [24]. Водночас неконтрольоване зростання туристичних потоків, сезонність, надмірне використання природних і культурних ресурсів можуть спричинити низку негативних наслідків. Саме тому виникає потреба у впровадженні підходів до управління туризмом, що базуються на принципах екологічної відповідальності, соціальної справедливості та економічної ефективності.

Дослідження сутності та значення сталого розвитку в індустрії туризму дозволяє поглибити розуміння сучасних тенденцій трансформації туристичної діяльності, визначити пріоритети та інструменти стратегічного управління, що також створює наукове підґрунтя для розробки рекомендацій щодо формування збалансованих моделей розвитку туристичних дестинацій, зокрема в умовах України, яка перебуває в процесі відновлення та переосмислення своєї ролі у світовій туристичній системі.

Етапи стратегування сталого розвитку туризму міських екосистем систематизовано на рис. 1.1.

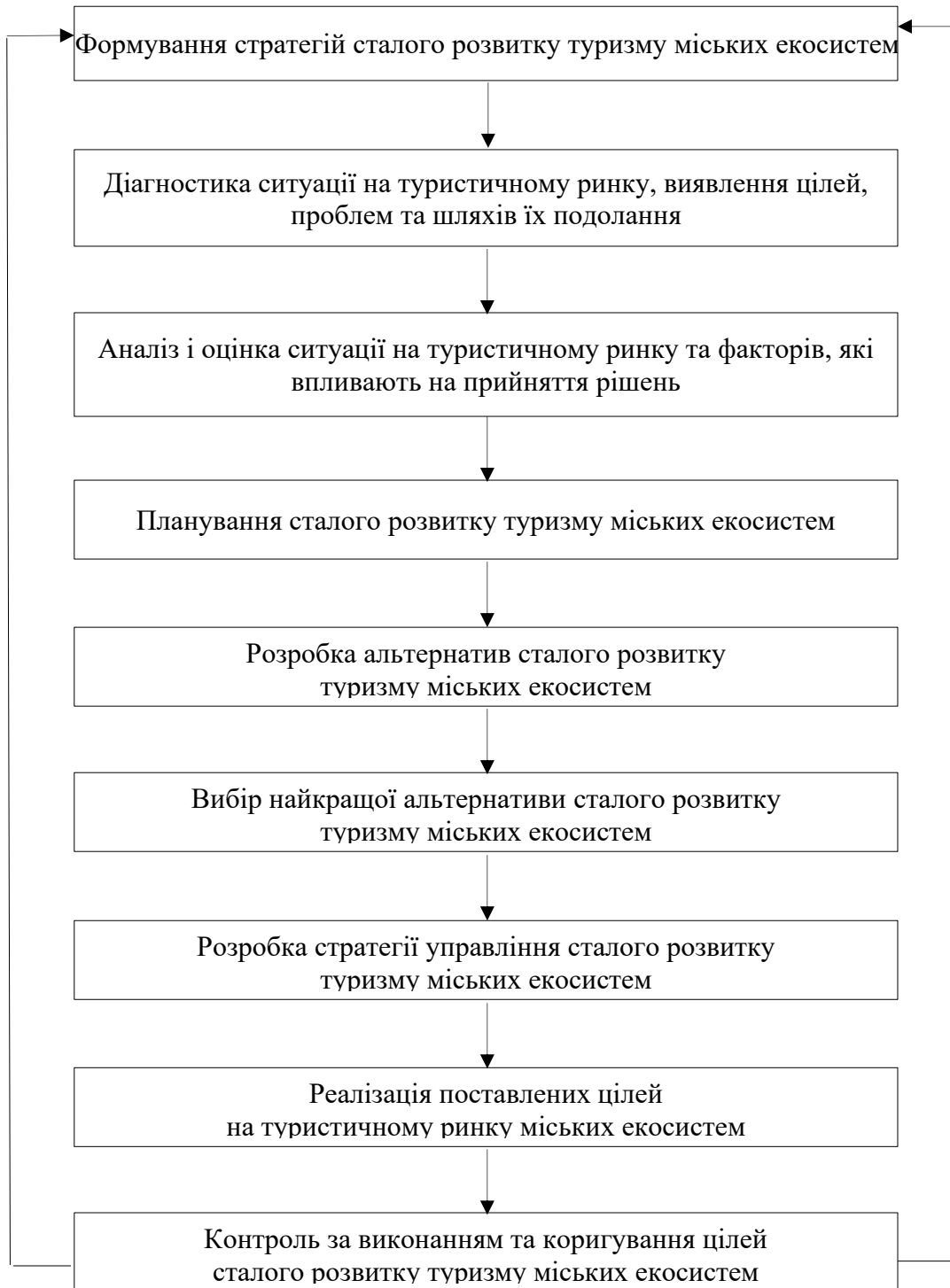

Рисунок 1.1. Етапи стратегування сталого розвитку туризму міських екосистем

Джерело: складено на основі [31].

Формування стратегій сталого розвитку туризму міських екосистем є багатоступеневим процесом, що охоплює діагностику поточної ситуації, визначення пріоритетів, розробку управлінських рішень і моніторинг реалізації.

Першим кроком виступає діагностика ситуації на туристичному ринку, яка включає виявлення сильних і слабких сторін туристичної системи, оцінку ресурсного потенціалу, інфраструктурної забезпеченості, а також проблемних зон. Цей етап дозволяє сформулювати чітке уявлення про поточний стан туризму в місті, зокрема з позицій екологічного, економічного й соціального балансу.

Другим етапом є аналіз і оцінка факторів, які впливають на прийняття рішень у сфері туризму, зокрема змін у поведінці туристів, рівня інвестицій, нормативно-правового середовища, конкуренції та глобальних викликів (таких як війна, кліматичні зміни, пандемії). На основі цих факторів формується блок цілей сталого розвитку, серед яких збереження природного середовища, підвищення зайнятості населення, розвиток культурного туризму тощо.

Далі відбувається планування сценаріїв сталого розвитку, яке передбачає розробку декількох альтернатив розвитку, оцінку їх ефективності та вибір оптимального варіанту. На цьому етапі враховуються можливості співпраці з місцевими громадами, інвесторами, туристичними операторами, а також можливості впровадження інновацій. Завершальними етапами є розробка стратегічного плану, його реалізація та подальший контроль і коригування, що забезпечують гнучкість управління розвитком туризму в умовах змінного зовнішнього середовища.

Сталий туризм є однією з ключових складових концепції сталого розвитку, яка забезпечує гармонійне поєднання економічного зростання, збереження природного середовища та соціального добробуту місцевих громад. У сучасних умовах надмірного антропогенного навантаження на туристичні дестинації, зростання попиту на екологічно безпечний відпочинок та необхідності збереження культурної спадщини особливої актуальності набуває дотримання принципів сталого туризму [12]. Вони формують основу для розробки ефективної туристичної політики та практик, орієнтованих на довгострокову вигоду як для територій, що приймають туристів, так і для самих мандрівників. Співвідношення принципів та особливостей концепції сталого туризму систематизовано в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Співвідношення принципів та особливостей концепції сталого туризму

Принципи	Відмітні особливості сталого туризму
Екологічна коректність туристичної діяльності	Не перевищується гранично допустиме навантаження на туристичну дестинацію; розробляються екскурсійні маршрути з рівномірним розподіленням антропогенного навантаження та правила поведінки для відвідування природоохоронних територій, проводиться маркування екскурсійних стежок; забезпечується екологічна відповідність транспорту, що використовується туристами; встановлюються геопросторові та часові обмеження на збирання природних сувенірів та обмежується реалізація сувенірів, зроблених з об'єктів живої природи.
Висока якість туристичних послуг	Готелі, кемпінги, агро садиби, хатини, в яких зупиняються туристи, розташовані так, що не спотворюють первинного вигляду ландшафту; місця розташування туристів побудовані з екологічно нешкідливих матеріалів, облаштовані енергозберігаючими і водозберігаючими технологіями, при цьому стоки і викиди очищаються, інші відходи утилізуються не порушуючи екологічного балансу, або використовуються «замкнуті» екотехнології; харчування туристів забезпечується органічними продуктами місцевого виробництва. Розвиток туризму ретельно планується, зважуються варіанти управлінських рішень, проводиться постійний моніторинг туристичної діяльності, здійснюється контроль за впровадженням регулятивних норм.
Сприяння збереженню природного і місцевого соціокультурного середовища	Туристична діяльність забезпечує джерела додаткового фінансування для підтримки екологічного стану дестинації, природоохоронних територій, або природоохоронних заходів; учасники турів можуть брати посильну участь в природоохоронній діяльності (волонтерський туризм). Туристи з повагою відносяться до місцевих культурних традицій, звичаїв, укладу життя, прагнуть отримати власний досвід.
Екологічна освіта	Туристи повинні бути інформовані щодо правил поведінки в місці проведення туру; чітко усвідомлювати свою відповідальність за збереження природи. Тури і екскурсії обов'язково передбачають еколого-пізнавальний компонент.

Джерело: складено на основі [31].

Одним із базових принципів сталого туризму є екологічна коректність туристичної діяльності, що передбачає дотримання гранично допустимого навантаження на природне середовище [4]. Такий підхід досягається шляхом продуманого розподілу туристичних потоків, створення екскурсійних маршрутів із мінімальним втручанням у природні зони, встановлення правил поведінки для відвідування заповідних територій. Важливою складовою цього підходу є також використання екологічно безпечного транспорту, маркування стежок, регулювання збору природних сувенірів і обмеження на продаж виробів з

об'єктів живої природи. Усе це спрямовано на зменшення антропогенного впливу та збереження біорізноманіття туристичних destinations.

Другий принцип – забезпечення високої якості туристичних послуг, тісно пов'язаний з екологічною складовою. Готелі, садиби та інші місця розміщення повинні бути зведені з природних або екологічно безпечних матеріалів, без спотворення ландшафтів, та обладнані системами енергозбереження й водозбереження. Крім того, особлива увага приділяється очищенню стоків, утилізації відходів, впровадженню «замкнених» технологічних циклів. Раціональне харчування туристів забезпечується органічними продуктами місцевого виробництва. Висока якість також означає плановий розвиток туристичної інфраструктури, впровадження управлінських інновацій і постійний моніторинг діяльності з боку регулюючих органів.

Наступним важливим елементом сталого туризму є сприяння збереженню природного і соціокультурного середовища. Туризм повинен не шкодити та приносити користь території, де він здійснюється, що може реалізовуватись через фінансування природоохоронних програм, створення волонтерських турів для участі в екологічних акціях, а також через популяризацію поваги до місцевих культурних традицій і способу життя. Туристи в такому контексті виступають як споживачі та учасники соціальних і екологічних процесів у destinations [34].

Окремо слід виділити принцип екологічної освіти, який є важливим інструментом підвищення обізнаності туристів. Перед поїздкою або під час екскурсій гості повинні отримувати чітку інформацію про правила поведінки, екологічну цінність території, яку вони відвідують, та можливі ризики втручання в природне середовище. Важливо, щоб екскурсії мали еколого-пізнавальний компонент, що сприяє формуванню екологічної свідомості як у туристів, так і в місцевих жителів. Такий підхід сприяє довготривалому збереженню ресурсної бази туризму й водночас формує нову етичну культуру подорожей.

1.2. Формування складових стратегії сталого розвитку туристичної індустрії

У контексті глобалізації та екологічних загроз, що посилюються, стратегічне планування сталого розвитку стає ключовим напрямом формування ефективної моделі функціонування туристичної індустрії. Україна, як держава з багатим культурно-історичним спадком і значним природно-рекреаційним потенціалом, має всі передумови для впровадження сталих підходів у розвиток туризму. Проте нестабільна економічна ситуація, наслідки військових дій, недостатній рівень інституційної підтримки та екологічні виклики потребують ретельного аналізу й формування комплексної стратегії, що відповідає б принципам сталого розвитку.

Складовими такої стратегії мають стати заходи, спрямовані на збереження природного середовища, розвиток соціальної відповідальності, підтримку місцевих громад, модернізацію туристичної інфраструктури та підвищення якості надання послуг. Ефективна стратегія має включати екологічне планування, створення «зелених» маршрутів, просування внутрішнього туризму, підтримку малого та середнього підприємництва у сфері туризму, а також інтеграцію цифрових інструментів управління дестинаціями [50]. Водночас важливою складовою є формування культури сталого споживання серед туристів та учасників туристичного бізнесу.

Враховуючи європейський курс розвитку України та необхідність відповідати міжнародним стандартам у сфері сталого туризму, вивчення складових ефективної стратегії сталого розвитку туристичної індустрії є надзвичайно актуальним, що дозволяє покращити конкурентоспроможність національного туристичного продукту та забезпечити довгострокове функціонування гостинності як джерела економічного зростання, збереження культурної ідентичності та підтримки регіонального розвитку.

Перелік критеріїв та індикаторів сталого розвитку туризму систематизовано в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Перелік критеріїв та індикаторів сталого розвитку туризму

Кластери	Критерії	Індикатори
Підвищення якості життя населення	Доходи на рівні сфери туризму та домогосподарств	Прямий вплив туризму на ВВП, млрд. грн. Частка туризму в ВВП країни, %. Частка домогосподарств, які отримують доходи у грошовій формі від діяльності в туристичній галузі, %. Структура доходів в грошовій формі домогосподарств в туризмі.
	Зайнятість	Прямий вплив туризму на зайнятість, тис. осіб. Частка зайнятих в туристичній галузі в загальній чисельності зайнятих по країні, %. Частка кваліфікованих працівників в туристичній сфері в загальній кількості зайнятих в туристичній галузі, %. Частка зайнятих повний робочий час в загальній чисельності зайнятих, %.
	Зміцнення місцевої економіки	Кількість місцевих малих та середніх підприємств туризму, тис. Частка товарів та послуг місцевого виробництва, для задоволення потреб туристів у загальному їх обсязі, %.
	Поліпшення умов життя	Доступ населення до покращених санітарно-технічних споруд до загальної чисельності населення, %. Кількість лікарів на 10 тис. населення. Середня тривалість життя, років.
	Задоволеність розвитком туризму	Частка населення задоволена розвитком туристичної діяльності у загальній чисельності населення, %. Частка населення, що позитивно відноситься до туристів, %.
Захист природного та культурного	Стале споживання ресурсів	Середній обсяг споживання води в розрахунку на туриста, м ³ . Середня кількість споживання електроенергії на туриста, кВт/год. Середня кількість побутових відходів в розрахунку на туриста, м ³
	Природо-охоронна діяльність	Частка територій ПЗФ в загальній площі країни, %. Внесок туризму в природоохоронну діяльність об'єктів ПЗФ. Інтенсивність використання територій ПЗФ.
	Захист культурної спадщини	Внесок туристичної діяльності в підтримку об'єктів спадщини. Фінансова підтримка заходів щодо збереження культурно-історичних цінностей на рівні держави. Кількість підприємств, що розвивають місцеві традиції.
Задоволення від якості туристичних послуг	Якість туристичних послуг	Кількість та рівень засобів розміщення. Кількість та рівень суб'єктів ресторанного бізнесу. Кількість об'єктів туристичних атракцій за видами. Частка екосертифікованих суб'єктів туристичної інфраструктури.
	Рівень задоволеності туристів	Частка туристів, що задоволені рівнем туристичної інфраструктури, % Частка туристів, які повторно відвідали туристичну дестинацію.
	Життєздатність туристичної сфери	Збільшення загальної кількості туристів. Зміни туристських витрат. Тривалість туристичного сезону.
Управління та моніторинг	Якість планування та управління розвитку сталого туризму	Наявність та якість маркетингових стратегій для просування національного туристичного продукту. Наявність затверджених стратегічних планів щодо розвитку сталого туризму на рівні держави. Наявність та кількість спеціальних туристичних зон та кластерів Рівень освіти в туристичній сфері. Рівень фінансування програм на рівні держави з реклами та просування національного туристичного продукту. Наявність і якість офіційного національного туристичного вебсайту.
	Пропускна спроможність	Наявність затвердженої методології розрахунку пропускної спроможності для туристичних дестинацій на рівні держави. Наявність відповідної до міжнародних вимог системи реєстрації туристів

Джерело: складено на основі [61].

Підвищення якості життя населення є однією з основних цілей сталого туризму. Туризм повинен приносити прибуток та позитивно впливати на добробут місцевих жителів. Серед основних індикаторів – прямий вплив туризму на ВВП у мільярдах гривень, частка туризму в структурі ВВП країни, а також частка домогосподарств, які отримують прибутки з туристичної діяльності. Оцінюється також структура цих доходів, що дозволяє зрозуміти, наскільки рівномірно розподіляються економічні вигоди від туризму серед населення [18].

Зайнятість у туристичній галузі є ще одним важливим аспектом сталого розвитку. Показники включають кількість осіб, які безпосередньо працюють у туризмі, частку зайнятих у цій сфері від загального числа працівників у країні, частку кваліфікованих кадрів і тих, хто працює на повну ставку. Ці дані свідчать про якість і стабільність робочих місць, створених туризмом, а також про професіоналізацію сфери.

Зміцнення місцевої економіки оцінюється за кількістю малих і середніх туристичних підприємств, а також часткою місцевих товарів і послуг, які використовуються для задоволення потреб туристів. Підтримка локального виробництва сприяє збереженню економічної самостійності регіонів та розвитку місцевих громад.

Поліпшення умов життя є опосередкованим, але важливим показником сталості. До індикаторів належать доступ населення до покращених санітарно-технічних умов, кількість лікарів на 10 тис. жителів і середня тривалість життя. Туризм, що розвивається в регіоні, повинен сприяти покращенню соціальної інфраструктури.

Задоволеність розвитком туризму серед місцевого населення показує рівень прийняття гостинності громадою. Сюди входять частка людей, задоволених розвитком туризму, та тих, хто позитивно ставиться до туристів. Цей індикатор відображає соціальну згоду на розширення туристичних ініціатив.

Сталий підхід до використання ресурсів передбачає моніторинг водоспоживання, використання електроенергії та кількості побутових відходів

на одного туриста. Ці показники дозволяють оцінити екологічне навантаження та ефективність ресурсозбереження в туристичній дестинації.

Природоохоронна діяльність оцінюється за часткою територій природно-заповідного фонду в загальній площі країни, внеском туризму в їх охорону та інтенсивністю використання цих територій [43]. Туризм має використовувати природні ресурси та допомагати їх зберігати.

Захист культурної спадщини є ще однією ознакою сталості. До показників належать обсяг підтримки об'єктів спадщини з боку туризму, державне фінансування відповідних заходів і кількість підприємств, які розвивають місцеві традиції, що сприяє збереженню культурної ідентичності територій.

Якість туристичних послуг вимірюється за кількістю і рівнем засобів розміщення, суб'єктів ресторанного бізнесу, туристичних атракцій, а також часткою екосертифікованих об'єктів, що дає уявлення про рівень розвитку інфраструктури й екологічну відповідальність підприємств.

Рівень задоволеності туристів є ключовим для довгострокового функціонування галузі. Показники включають частку туристів, задоволених інфраструктурою, та тих, хто повертається до тієї ж дестинації, що свідчить про якість туристичного досвіду.

Життєздатність туристичної сфери оцінюється за динамікою зростання кількості туристів, змінами у витратах туристів і тривалістю туристичного сезону. Ці показники демонструють сталість попиту на туристичні послуги.

Управління та моніторинг охоплюють якість стратегічного планування, наявність маркетингових програм, туристичних кластерів, рівень фінансування, освітню підготовку кадрів і функціонування національного туристичного вебсайту, що свідчить про інституційну спроможність впроваджувати сталість у туризм.

Пропускна спроможність – це здатність дестинацій витримувати певну кількість туристів без шкоди для довкілля та комфортності перебування. Вона визначається наявністю методик розрахунку та систем реєстрації туристів, що відповідають міжнародним стандартам.

Сталий розвиток туризму в міських екосистемах є складним процесом, на який впливає сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників. Їхнє глибоке розуміння дозволяє формувати ефективні стратегії управління туристичною сферою, що базуються на збереженні ресурсного потенціалу, забезпеченні економічної вигоди та соціальної інтеграції [28]. Внутрішні чинники охоплюють елементи інфраструктури, бізнес-середовища, маркетингу й організаційного управління, тоді як зовнішні – це політичні, економічні, екологічні та культурні передумови, що формуються поза межами дестинації, але істотно впливають на її розвиток. Чинники впливу на сталий розвиток туризму міських екосистем представлено на рис. 1.2.

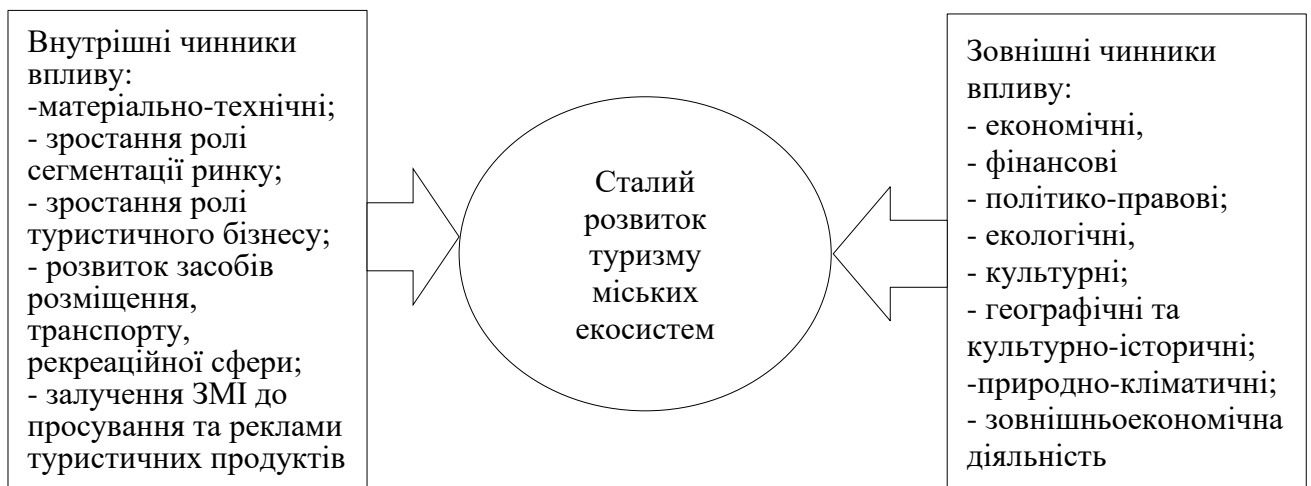

Рисунок 1.2. Чинники впливу на сталий розвиток туризму міських екосистем

Джерело: складено на основі [49].

Внутрішні чинники впливу є тими елементами, які формуються безпосередньо всередині туристичної системи міста та залежать від її управлінської та ресурсної спроможності. Серед них ключову роль відіграє матеріально-технічна база, що охоплює стан інфраструктури, туристичних об'єктів, транспорту та засобів розміщення. Чим вищий рівень технічної оснащеності, доступності та комфорту, тим більша здатність міста приваблювати туристів. Важливим є також розвиток сегментації туристичного ринку, що дозволяє краще адаптувати пропозиції до потреб різних груп споживачів – від

молодіжного та екотуризму до культурного чи ділового [36]. Активізація туристичного бізнесу, зокрема малого та середнього підприємництва, сприяє розширенню асортименту туристичних продуктів і послуг, зростанню конкуренції та підвищенню якості обслуговування.

Також внутрішній вплив мають сфера розміщення, транспорт і рекреація, які забезпечують туристам зручність перебування та доступ до ресурсів дестинації. Ефективне функціонування готелів, кемпінгів, ресторанів, транспортних вузлів і рекреаційних комплексів є фундаментом сталого міського туризму. Окремо слід відзначити роль засобів масової інформації та цифрового маркетингу. Залучення ЗМІ до просування турпродукту, формування позитивного іміджу міста, висвітлення подій і привабливих туристичних об'єктів значною мірою впливає на динаміку туристичних потоків.

Зовнішні чинники впливу охоплюють ті умови, які не залежать безпосередньо від органів місцевого управління, але мають суттєвий вплив на стратегічні орієнтири сталого туризму. Серед них важливими є економічні та фінансові фактори, як загальний рівень доходів населення, курсові коливання, рівень інвестиційної привабливості країни. Політико-правове середовище визначає стабільність і безпеку туристичної діяльності, наявність сприятливої нормативної бази та державної підтримки сфери. Не менш важливими є екологічні, географічні та природно-кліматичні умови, що визначають сезонність, комфортність перебування та стійкість екосистем.

Крім того, значний вплив мають культурні та культурно-історичні особливості, які формують унікальність міської дестинації. Саме наявність історичних пам'яток, автентичних традицій та подієвого туризму формує туристичну привабливість міста [22]. Нарешті, зовнішньоекономічна діяльність, включаючи міжнародне партнерство, участь у програмах технічної допомоги та інтеграцію у світовий туристичний простір, сприяє залученню нових ресурсів і знань для забезпечення сталого розвитку туризму. Зазначені чинники утворюють інтегровану систему впливу на ефективність формування та реалізації стратегії сталого розвитку туризму в міських екосистемах.

Отже, критерії та індикатори сталого розвитку туризму охоплюють широкий спектр соціально-економічних, екологічних та управлінських аспектів, що дозволяє комплексно оцінити ефективність функціонування туристичної сфери. Вони відображають реальний вплив туризму на добробут населення, стан довкілля та якість послуг та слугують інструментом моніторингу дотримання принципів сталого розвитку [3]. Використання таких індикаторів є необхідною умовою для розробки збалансованої туристичної політики, забезпечення життєздатності галузі в довгостроковій перспективі та гармонійної інтеграції туризму в систему національного і регіонального розвитку.

Складові стратегії сталого розвитку туристичної індустрії формують цілісну систему, яка забезпечує збалансоване поєднання економічного зростання, соціального добробуту та екологічної відповідальності. До таких складових належать: підвищення якості життя населення, створення нових робочих місць, збереження природного середовища, підтримка культурної спадщини, розвиток місцевого підприємництва, удосконалення інфраструктури та впровадження інновацій. Кожен із цих компонентів має свої чіткі критерії та індикатори, що дозволяють оцінювати ефективність реалізації стратегічних цілей і забезпечувати їх адаптацію до змін зовнішнього середовища.

Успішна реалізація стратегії можлива лише за умов комплексного управління, активної участі місцевих громад, залучення приватного сектору та підтримки з боку держави. Важливими факторами також є розробка дієвих маркетингових стратегій, створення туристичних кластерів, забезпечення високого рівня професійної освіти у сфері туризму та наявність ефективних механізмів моніторингу. Таким чином, стратегія сталого розвитку туристичної індустрії повинна бути інструментом економічної активізації та засобом формування гармонійного, відповідального і стійкого до викликів майбутнього для туристичних дестинацій.

1.3. Зарубіжний досвід сталого розвитку туризму міських екосистем

У сучасних умовах урбанізації та посилення глобальних екологічних викликів особливого значення набуває формування ефективних стратегій сталого розвитку туризму саме в межах міських екосистем. Міста зосереджують значну частину туристичних потоків, адже саме в них сконцентровані історико-культурні пам'ятки, розвинена інфраструктура, транспортна доступність та широкий спектр послуг. Проте туризм у міському середовищі нерідко призводить до перевантаження інфраструктури, зростання рівня забруднення та руйнування соціального простору [9]. У цьому контексті досвід впровадження концепції сталого розвитку у сфері міського туризму є надзвичайно цінним як для міжнародної практики, так і для адаптації в умовах України.

У зарубіжних країнах, зокрема в містах Європи, Північної Америки та Азії, уже сформувалися ефективні підходи до сталого міського туризму. Серед них, розвиток «зелених» маршрутів, впровадження технологій екологічного моніторингу, підтримка місцевих спільнот, обмеження масового туризму в центрі міст, диференціація потоків туристів та заохочення повторних візитів. Міста на кшталт Барселони, Відня, Копенгагена чи Сеула активно впроваджують інструменти управління сталим туризмом на основі даних, участі громадян, технологій smart-city та партнерства з бізнесом.

Українські міста лише формують власні моделі сталого розвитку туризму, однак поступово набувають позитивного досвіду. Прикладами є Львів, Київ та Луцьк, де впроваджуються елементи зеленого транспорту, проводяться культурні фестивалі з екологічною тематикою, розробляються програми співпраці з громадськими організаціями та бізнесом у сфері відповідального туризму. Вивчення зарубіжного досвіду та його адаптація до національних реалій є важливою умовою підвищення конкурентоспроможності міських туристичних дестинацій в Україні та формування сталих моделей розвитку, що базуються на довготривалому збереженні природних і культурних ресурсів.

У сучасних умовах глобальних змін і зростаючого впливу туризму на довкілля, економіку та соціальну сферу, сталий розвиток туристичної сфери стає пріоритетним напрямом у світовій практиці [36]. Країни дедалі активніше впроваджують інноваційні підходи до управління туризмом, орієнтуючись на екологічну безпеку, підтримку місцевих громад, збереження культурної спадщини та оптимізацію ресурсного використання. Аналіз провідних світових трендів дозволяє визначити ефективні моделі та рішення, які можуть стати основою для побудови відповідальної туристичної політики в Україні. Тренди сталого розвитку туризму у світі систематизовано в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Тренди сталого розвитку туризму у світі

Тренд	Характеристика
Зелений туризм (eco-friendly tourism)	Розвиток турів з мінімальним впливом на довкілля, збереження природних ресурсів.
Цифровізація туризму	Використання технологій (додатків, ШІ) для управління туристичними потоками та моніторингу сталості.
Локалізація туристичних маршрутів	Популяризація маловідомих локацій з метою зниження навантаження на популярні туристичні центри.
Підтримка місцевих громад	Сприяння економічному розвитку регіонів через використання послуг місцевих жителів і підприємств.
Кліматична відповідальність	Зменшення вуглецевого сліду подорожей, розвиток екотранспорту та вуглецеве компенсування.
Культурна автентичність	Збереження й популяризація культурної спадщини, традицій та ремесел регіонів.
Сезонна диверсифікація	Розширення туристичних пропозицій на міжсезоння для зменшення пікового навантаження.
Сертифікація та екомаркування	Використання міжнародних еко-стандартів для об'єктів розміщення, туроператорів тощо.

Джерело: складено на основі [45].

Тренди сталого розвитку туризму у світі відображають глибоку трансформацію сфери, спрямовану на збереження довкілля, підтримку місцевих громад та підвищення якості туристичного досвіду. Одним із провідних напрямів є зелений туризм, що орієнтується на зменшення впливу на природу, популяризацію екологічно безпечних маршрутів та розвиток екотуристичних продуктів. У таких практиках ключове значення має використання природоохоронних заходів, маркування стежок, екотранспорту, обмеження кількості туристів у чутливих природних зонах.

Іншим важливим трендом є цифровізація туризму, яка передбачає активне використання цифрових технологій для моніторингу туристичних потоків, управління дестинаціями, надання інтерактивної інформації про місця відвідування. Інструменти штучний інтелект, мобільні додатки та платформи онлайн-бронювання дають змогу зробити туризм більш гнучким, безпечним і відповідальним. Разом із цим посилюється локалізація туристичних маршрутів, коли увага переміщується з перенасичених мегаполісів до маловідомих, але автентичних регіонів, що дозволяє знизити тиск на інфраструктуру та забезпечити рівномірний розподіл користі від туризму.

Серед інших актуальних тенденцій слід виділити підтримку місцевих громад, що виявляється у стимулюванні кооперацій з місцевими виробниками, ремісниками, гідами та господарями садиб, що економічно вигідно та сприяє збереженню культурної спадщини. Тісно з цим пов'язана культурна автентичність, як тренд, що передбачає повагу до традицій, обрядів і культурних кодів регіону. Туристи дедалі більше цінують справжній, унікальний досвід, а не стандартизовані послуги [25].

Крім того, глобальний фокус зміщується на кліматичну відповідальність – впроваджуються ініціативи щодо зниження вуглецевого сліду, використання електротранспорту, компенсації викидів CO₂ та популяризації сталого авіап перевезення. Поряд із цим, важливою практикою є сезонна диверсифікація, що спрямована на уникнення пікових навантажень у високий сезон і розвиток туристичних продуктів у міжсезоння, що дає змогу підтримувати стабільність зайнятості, доходів і зменшити навантаження на довкілля.

Останнім вагомим трендом є екосертифікація та впровадження міжнародних стандартів, які підтверджують відповідальність туристичних операторів і об'єктів розміщення перед природою та споживачами. Екомаркування, наприклад Green Key, EU Ecolabel чи EarthCheck, стало визнаним індикатором якості й сталості, а відповідність цим стандартам дає підприємствам конкурентні переваги. У сукупності всі ці тренди формують нову

парадигму туризму, усвідомленого, етичного і спрямованого на довгострокову вигоду для всіх учасників туристичного процесу.

Сталий розвиток туризму в міських екосистемах є пріоритетом для багатьох країн, що прагнуть забезпечити гармонійне поєднання економічного зростання, збереження довкілля та культурної спадщини. У цьому контексті досвід Польщі є особливо цінним, адже країна успішно адаптувала європейські підходи до місцевих умов, впроваджуючи інноваційні рішення у сфері міського туризму. Польські міста активно працюють над зменшенням екологічного навантаження, розвитком сталої інфраструктури, підтримкою місцевих громад і популяризацією екологічної культури серед туристів. Аналіз такого досвіду дозволяє визначити ефективні механізми, які можуть бути використані в Україні для розбудови відповідального та сталого туризму в містах [13].

Досвід Польщі в забезпеченні сталого розвитку туризму міських екосистем є прикладом ефективної інтеграції екологічних, соціальних та економічних принципів у міську туристичну політику. Польські міста, зокрема Краків, Вроцлав, Гданськ і Варшава, активно впроваджують концепцію сталого туризму через розвиток інфраструктури, орієнтованої на пішоходів і велосипедистів, обмеження руху автотранспорту в історичних центрах та популяризацію екологічно чистих видів транспорту. Наприклад, у Кракові створено систему велосипедного прокату, а також розширено пішохідні зони в Старому місті з метою зниження рівня забруднення повітря та збереження архітектурної спадщини.

Важливою складовою сталого туризму в Польщі є активна участь місцевих громад і партнерство з туристичним бізнесом. У рамках муніципальних програм реалізуються освітні кампанії, спрямовані на формування екологічної свідомості туристів і мешканців. Міста розробляють «зелені маршрути» та екскурсії, які зменшують навантаження на популярні об'єкти, водночас відкриваючи маловідомі локації. Значна увага приділяється збереженню культурної спадщини через підтримку локальних ініціатив, фестивалів, ремісництва та гастрономічного туризму. У Вроцлаві, наприклад, функціонують інформаційні

туристичні пункти, що поширюють дані про сталий туризм і альтернативні маршрути.

Польща також демонструє системний підхід до управління сталим туризмом на державному рівні. У країні діє Національна стратегія розвитку туризму, яка включає положення щодо екологічного моніторингу туристичних потоків, розвитку смарт-туризму, а також впровадження сертифікаційних стандартів сталості для об'єктів туристичної інфраструктури. Польські міста активно беруть участь у міжнародних ініціативах, таких як програма Green Destinations, що дозволяє підвищити якість управління міськими екосистемами та адаптувати глобальні практики до локальних умов [47]. Усе це робить досвід Польщі важливим прикладом для країн, що прагнуть гармонійного розвитку туризму в межах урбанізованих територій.

Отже, сучасні світові тренди сталого розвитку туризму свідчать про глибоку переорієнтацію сфери туризму на екологічну відповідальність, соціальну справедливість та економічну стійкість. Впровадження зеленого туризму, цифрових технологій, підтримка місцевих громад, захист культурної спадщини й зменшення кліматичного впливу формують основу нової моделі туризму, яка задовольняє потреби сучасного мандрівника та забезпечує збереження ресурсів і гармонійний розвиток територій у довгостроковій перспективі. Ці підходи мають стати орієнтиром і для вітчизняної туристичної політики.

Досвід Польщі у впровадженні сталого розвитку туризму в міських екосистемах демонструє ефективне поєднання екологічної відповідальності, збереження культурної спадщини та активної участі місцевих громад у формуванні туристичної політики. Завдяки впровадженню «зеленого» транспорту, екологічних маршрутів, підтримці локального бізнесу та використанню сучасних цифрових рішень, польські міста забезпечують збалансований розвиток туризму, що зберігає ресурси та підвищує якість життя мешканців і туристів. Такий підхід може слугувати орієнтиром для українських міст у процесі формування власних моделей сталого міського туризму.

РОЗДІЛ 2

МОНІТОРИНГ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ МІСЬКИХ ЕКОСИСТЕМ

2.1. Методичні підходи щодо оцінювання сталого розвитку туризму міських екосистем

Сталий розвиток туризму в міських екосистемах потребує чіткої системи оцінювання, яка дозволяє відстежувати зміни та приймати ефективні управлінські рішення на основі реальних даних. Міста, як центри туристичної активності, стикаються з комплексом екологічних, соціальних та економічних викликів, що супроводжують зростання туристичних потоків. У цьому контексті виникає необхідність розробки та впровадження методичних підходів, які б дозволяли цілісно оцінювати рівень сталості туризму, враховуючи взаємозв'язок між добробутом населення, станом довкілля та ефективністю функціонування туристичної інфраструктури.

Сучасна світова практика пропонує низку підходів до оцінювання сталого туризму, зокрема індикаторний, інтегральний, системний, комплексний та соціально-еколого-економічний підходи. Вони базуються на використанні кількісних та якісних показників, що охоплюють сфери зайнятості, доходів, екологічного навантаження, збереження культурної спадщини, рівня задоволеності туристів і місцевого населення. Методологічна основа таких підходів ґрунтується на міжнародних стандартах, ініціативах ООН, ВТО, програм ЄС, а також адаптованих національних стратегічних документах, які визначають цілі сталого розвитку для туризму на міському рівні [14].

З огляду на актуальність формування ефективної системи моніторингу, оцінювання сталості туристичного розвитку має стати невід'ємною частиною міської політики, що дозволяє здійснювати порівняльний аналіз між містами та країнами та розробляти персоналізовані стратегії для конкретних дестинацій. Вивчення та узагальнення методичних підходів до оцінювання сталого розвитку

туризму міських екосистем сприяє створенню науково обґрунтованої основи для прийняття управлінських рішень, що відповідають принципам відповідального туризму та довгострокової урбаністичної стійкості.

Методичні підходи щодо оцінювання сталого розвитку туризму міських екосистем базуються на використанні системи кількісних та якісних індикаторів, які дозволяють комплексно аналізувати вплив туризму на економічну, соціальну та екологічну сфери. Ці підходи формують основу для прийняття стратегічних рішень, що сприяють досягненню балансу між потребами туристів, інтересами місцевих громад та вимогами до збереження міського середовища [37]. З огляду на динамічний характер урбанізованих територій, методи оцінювання мають враховувати просторову специфіку, інтенсивність туристичних потоків, сезонність та інституційні можливості міських адміністрацій.

Індикаторний підхід є найпоширенішим у практиці сталого туризму. Він передбачає визначення системи ключових показників, які відображають рівень зайнятості, доходів від туризму, рівень задоволеності туристів і місцевого населення, обсяг споживаних ресурсів (води, енергії), кількість відходів, стан об'єктів культурної спадщини тощо. Збір і аналіз цих показників дозволяє відстежувати динаміку змін та оперативно реагувати на виклики. Такі індикатори застосовуються, зокрема, в рамках ініціативи «UNWTO Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations» та є основою для міжнародних рейтингів сталих міст.

Системний та інтегральний підходи дозволяють аналізувати сталий розвиток туризму як складову частину урбаністичної політики. Вони передбачають врахування взаємозв'язків між окремими підсистемами міського простору – екологічною, економічною, соціальною та управлінською. Особливо цінним є створення інтегральних індексів сталості, що дозволяють здійснювати порівняльний аналіз між різними містами або регіонами. Такі індекси об'єднують множину показників у єдину узагальнену оцінку, що є зручною для прийняття рішень на політичному та управлінському рівнях.

Соціально-еколого-економічний підхід орієнтований на міждисциплінарну оцінку сталості, де враховуються статистичні дані та результати соціологічних опитувань, експертних оцінок, просторового аналізу. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти якість туристичного досвіду, ступінь участі громади у прийнятті рішень, рівень конфліктності між туристами та мешканцями, а також вплив туризму на екосистемні послуги міста. Інструментами цього підходу є геоінформаційні системи (ГІС), SWOT-аналіз, аналіз зацікавлених сторін та методи сценарного прогнозування [21].

Таблиця 2.1 – Методичні підходи до оцінювання сталого розвитку туризму міських екосистем

Методичний підхід	Зміст підходу	Переваги	Недоліки
Індикаторний підхід	Передбачає використання набору кількісних та якісних індикаторів для моніторингу соціально-економічного, екологічного та культурного впливу туризму.	Доступність, можливість використання статистичних даних, адаптивність до різних умов.	Обмежена здатність відобразити взаємозв'язки між показниками.
Інтегральний підхід	Базується на розрахунку інтегрального індексу, який узагальнює показники сталого розвитку в одне числове значення.	Можливість кількісного порівняння міст, об'єктивність результатів.	Необхідність ретельного підбору вагових коефіцієнтів для індикаторів.
Системний підхід	Розглядає туризм як систему, що взаємодіє з іншими компонентами міської екосистеми, враховує внутрішні й зовнішні зв'язки.	Глибокий аналіз взаємозв'язків, виявлення слабких ланок системи.	Складність реалізації в умовах недостатньої інформації.
Комплексний підхід	Поєднує різні підходи оцінювання та сфери впливу (економіка, соціум, екологія), забезпечуючи цілісність аналізу.	Широкий аналітичний потенціал, комплексне бачення сталого розвитку.	Потреба у великому обсязі даних і високій кваліфікації аналітиків.
Соціально-еколого-економічний підхід	Акцентує увагу на одночасному врахуванні соціального, екологічного та економічного впливу туризму для визначення рівня його сталості.	Збалансоване врахування всіх сфер сталого розвитку, орієнтованість на довгострокову перспективу.	Складність інтеграції даних із різних джерел, вимоги до міждисциплінарності.

Джерело: складено на основі [41].

Індикаторний підхід, який ґрунтується на застосуванні окремих кількісних та якісних показників, що відображають стан соціально-економічної, екологічної та культурної складових туризму. Такий підхід є доволі популярним у практиці оцінювання завдяки простоті застосування, адаптивності до національних умов та можливості регулярного оновлення даних. Водночас обмеженням є недостатня здатність відображати складні взаємозв'язки між компонентами сталості, що знижує системність аналізу.

Інтегральний підхід передбачає формування узагальненого індексу сталого розвитку шляхом агрегування множини показників з відповідним визначенням їх вагомості. Цей підхід забезпечує можливість об'єктивного порівняння між туристичними дестинаціями та дозволяє виводити єдине оціночне значення для прийняття рішень. Його недоліками є складність у формалізації вагових коефіцієнтів, а також потреба в надійних та репрезентативних даних, що можуть бути відсутні в окремих муніципалітетах.

У свою чергу, системний підхід базується на розгляді туризму як відкритої підсистеми, що взаємодіє з іншими елементами міської екосистеми. Цей підхід дозволяє виявити внутрішні та зовнішні чинники впливу на сталий розвиток, визначити вузькі місця та системні дисбаланси. До його переваг належить аналітична глибина, що дозволяє розробляти цілісні управлінські рішення. Проте реалізація системного аналізу часто потребує великого обсягу даних та участі мультидисциплінарної експертизи.

Комплексний підхід характеризується інтеграцією елементів різних підходів, зокрема індикаторного, системного й соціально-економічного, що дозволяє забезпечити багатовимірне охоплення аналізу. Він забезпечує широке аналітичне поле, включаючи економічну ефективність, соціальну прийнятність і екологічну відповідальність туристичної діяльності. Основна проблема його використання полягає у високій складності організації оцінювання, вимогливості до інформаційного забезпечення та залучення експертів різного профілю.

Нарешті, соціально-еколого-економічний підхід передбачає одночасний і збалансований аналіз трьох ключових сфер сталого розвитку, соціальної,

екологічної та економічної. Цей підхід є найбільш інтегрованим і відповідає сучасним вимогам сталого урбаністичного планування. Його основна цінність полягає в орієнтації на довготривалий розвиток міських туристичних систем, проте реалізація потребує наявності міждисциплінарних команд і гармонізації інформації з різних джерел.

Методичні підходи до оцінювання сталого розвитку туризму міських екосистем є важливим інструментом для дослідників, які займаються оцінюванням і плануванням сталого розвитку туризму. Вона дозволяє обґрунтувати вибір методичного підходу залежно від цілей дослідження, рівня доступності даних, ресурсного потенціалу та управлінських завдань конкретної міської дестинації.

Таким чином, ефективне оцінювання сталого розвитку туризму в міських екосистемах вимагає поєднання різних методичних підходів. Вони повинні відповідати локальному контексту, бути адаптивними до змін зовнішнього середовища та мати чітке інституційне забезпечення. Лише за таких умов туристичне планування на міському рівні зможе бути справді сталим, відповідальним і довготривалим.

Таким чином, методичні підходи до оцінювання сталого розвитку туризму в міських екосистемах є важливим інструментом для формування ефективної політики управління туристичною діяльністю. Використання індикаторних, системних, інтегральних та соціально-еколого-економічних підходів дозволяє здійснювати всебічний моніторинг впливу туризму на міське середовище, виявляти проблемні зони та розробляти обґрунтовані управлінські рішення. Поєднання кількісних та якісних оцінок забезпечує більш глибоке розуміння процесів, що відбуваються в урбанізованих туристичних просторах, і сприяє впровадженню сталих практик, орієнтованих на довгострокову збалансованість соціальних, економічних та екологічних інтересів.

2.2. Аналіз потенціалу сталого розвитку туризму міських екосистем України

У сучасних умовах глобальних трансформацій і посилення урбанізаційних процесів сталий розвиток туризму в межах міських екосистем стає пріоритетним напрямом у стратегічному плануванні багатьох країн світу, включно з Україною. Міста як центри туристичної активності зосереджують у собі багатий культурно-історичний спадок, розвинену інфраструктуру, транспортну доступність і широку палітру послуг, що робить їх привабливими для внутрішніх і міжнародних туристів. Проте інтенсивний розвиток туризму у містах без належного екологічного, соціального та просторового регулювання може призводити до перевантаження інфраструктури, погіршення стану довкілля та конфліктів між місцевими жителями і туристами.

В Україні потенціал сталого розвитку туризму в міських екосистемах залишається недостатньо реалізованим, попри наявність сприятливих умов. Численні міста мають значні природні ресурси, культурні об'єкти національного та міжнародного значення, перспективні ринки туристичних послуг та активне громадянське суспільство. Водночас існує потреба в розробці інтегрованих стратегій, які б поєднували економічну вигоду з екологічною безпекою та соціальною відповідальністю [17]. Актуальність такого аналізу зростає також у контексті післявоєнного відновлення, коли туризм може стати одним з інструментів економічної активізації та зміцнення локальної ідентичності.

Аналіз потенціалу сталого розвитку туризму в міських екосистемах України дозволяє виявити сильні й слабкі сторони, оцінити наявні ресурси, визначити бар'єри та перспективи впровадження сталих практик. Таке дослідження спрямоване на обґрунтування необхідності переходу до нових підходів у міському туристичному плануванні, які враховують довгострокову екологічну рівновагу, потреби громади та збереження культурної спадщини. З огляду на прагнення України до європейської інтеграції, імплементація принципів сталого розвитку в туризмі відповідає глобальним цілям сталого

розвитку ООН та створює умови для підвищення конкурентоспроможності українських міст як сталих туристичних дестинацій.

Аналіз потенціалу сталого розвитку туризму міських екосистем України потребує комплексного підходу, що враховує як екологічні, так і соціально-економічні складові урбаністичного середовища. Туристичний потенціал міст визначається наявністю привабливих об'єктів природної та культурної спадщини, рівнем урбаністичної інфраструктури, а також здатністю забезпечити екологічну рівновагу в умовах зростаючого туристичного навантаження. Багато українських міст, таких як Львів, Київ, Кам'янець-Подільський, Чернівці, Луцьк, мають високий потенціал розвитку сталого міського туризму, але потребують оновлення стратегій управління природними ресурсами.

Значний потенціал криється у використанні зелених зон, прибережних територій, парків, міських ландшафтів, які можуть стати ядром екотуристичних та рекреаційних маршрутів. Такі простори сприяють зниженню рівня забруднення повітря, підвищують якість життя як мешканців, так і туристів, і формують імідж «екологічно відповідального» міста [10]. Приклади реалізації таких ініціатив можна знайти у програмах «Зеленого міста» (Green City Action Plans), які впроваджуються в окремих містах за підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку.

Не менш важливим є соціально-економічний вимір сталого розвитку туризму. Це включає участь місцевих громад у туристичних ініціативах, розвиток малого та середнього бізнесу, орієнтованого на сталу індустрію гостинності, та створення інклюзивних туристичних продуктів. Успішні приклади такої інтеграції можна побачити у містах, де розвивається міський агротуризм, крафтове виробництво та екскурсійні програми, зосереджені на сталому споживанні.

Ще одним важливим аспектом є впровадження інноваційних технологій управління міським туризмом – від цифрового моніторингу туристичних потоків до «розумних» рішень у сфері енергозбереження, мобільності та утилізації відходів. Використання таких підходів дозволяє міським екосистемам

залишатися стійкими до негативних наслідків туризму та кліматичних змін, сприяючи довготривалому позитивному ефекту від туристичної діяльності [32].

Таким чином, потенціал сталого розвитку туризму міських екосистем України є високим, однак його реалізація вимагає чіткої стратегії, інтеграції екологічних стандартів, міжсекторальної співпраці та активної участі громадськості. Успішне поєднання екологічної відповідальності та економічної ефективності стане запорукою гармонійного розвитку українських міст у туристичному вимірі. SWOT-аналіз потенціалу сталого розвитку туризму міських екосистем України представлено в таблиці 2.2

Таблиця 2.2 – SWOT-аналіз потенціалу сталого розвитку туризму міських екосистем України

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - багата історико-культурна спадщина; - наявність зелених зон і парків у містах; - зростаюча екологічна свідомість туристів; - підтримка європейськими та національними програмами; - розвиток міської велоінфраструктури та сталої мобільності; - інноваційні туристичні маршрути та події; - потенціал локального бізнесу; - активність громадських ініціатив; - інтеграція цифрових технологій у туризм; - освітній потенціал університетів. 	<ul style="list-style-type: none"> - фрагментарність туристичної політики; - недостатнє фінансування екологічних проєктів; - застаріла інфраструктура; - низький рівень екологічної освіти серед працівників туристичної сфери; - слабка цифровізація туристичних послуг; - нерегульоване забудовування зелених зон; - відсутність системного моніторингу туристичного навантаження; - низький рівень міжсекторальної взаємодії; - недостатня популяризація сталого туризму серед місцевого населення; - велика залежність від сезонності та нестабільного попиту.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - інтеграція до європейських програм та ініціатив (Green City, Interreg, Horizon); - розвиток міського екотуризму; - популяризація локальних продуктів і крафтового виробництва; - цифровізація туристичних послуг ; - розширення міжмуніципального партнерства; - залучення громадян до туристичних ініціатив; - освітні програми з екотуризму; - зелене брендування міст; - впровадження сталих практик; - акцент на безпечному, безбар'єрному та інклюзивному туризмі. 	<ul style="list-style-type: none"> - кліматичні зміни; - перевантаження туристичними потоками (overtourism); - незбалансована забудова; - високий рівень забруднення довкілля; - економічна нестабільність; - політична невизначеність та воєнні дії; - відтік молоді з міст; - недовіра до державних ініціатив та брак діалогу з громадами; - інформаційна непрозорість і відсутність якісної туристичної аналітики; - низький рівень екологічної культури серед туристів.

Джерело: сформовано автором.

Серед сильних сторін пропонуємо виділити наявність багатой історико-культурної спадщини в більшості українських міст (Львів, Луцьк, Київ, Чернівці), що формує основу культурно-пізнавального туризму. Поєднання архітектурних пам'яток з елементами модерної інфраструктури створює привабливий образ міського середовища. Окрім цього, у містах збереглися значні зелені зони, які можуть бути ефективно використані для екологічно орієнтованого туризму. Зростання суспільного інтересу до екотематики, як серед гостей, так і серед організаторів подорожей, сприяє популяризації нових сталих форматів дозвілля. Зазначимо на важливості потенціалу малих і середніх підприємств, які на основі локального виробництва (крафтові майстерні, гастрономічні маршрути) можуть створювати унікальні туристичні продукти. Поступова цифровізація туристичної інфраструктури (наприклад, мобільні додатки, аудіогіди, е-квитки) теж є фактором зміцнення конкурентних переваг українських міст.

Міський туризм в Україні має низку системних слабких сторін. Туристична політика часто є фрагментарною й не спирається на принципи сталого розвитку. Брак стратегічного планування, зокрема у малих містах, ускладнює реалізацію екоорієнтованих ініціатив. Недостатнє фінансування з місцевих бюджетів або міжнародних джерел обмежує оновлення інфраструктури та створення сталих маршрутів. Водночас інституційна слабкість у вигляді обмеженої співпраці між владою, бізнесом і громадськістю знижує ефективність реалізації проєктів. Нерозвинена система моніторингу туристичних потоків не дозволяє прогнозувати навантаження на екосистеми та відповідно регулювати їх [24]. Ще одним проблемним аспектом є недосконалість екологічної освіти у сфері туризму, працівники індустрії не завжди володіють навичками впровадження сталих практик. Відсутність інклюзивних рішень і цифрових технологій у частині міст також уповільнює модернізацію галузі.

Серед найбільш перспективних можливостей. інтеграція українських міст до європейських програм з розвитку сталих територій, таких як «Green City», «Horizon Europe», «Interreg». Такі механізми відкривають доступ до інвестицій,

знань і партнерств. Також українські міста можуть активно розвивати міський екотуризм, використовуючи внутрішні ресурси, парки, водойми, екомаршрути. Поширення крафтових продуктів та локальної гастрономії створює нові привабливі точки інтересу. Участь громади у створенні туристичних продуктів (наприклад, через волонтерські проекти чи соціальне підприємництво) дозволяє підвищити соціальну згуртованість та забезпечити сталість ініціатив. Впровадження smart-рішень у туристичну інфраструктуру, QR-коди на пам'ятках, електронні маршрути, підвищують зручність і мінімізують екологічне навантаження. Також слід враховувати тренд на безпечний, безбар'єрний та інклюзивний туризм, який відкриває можливості для розширення цільових аудиторій.

Серед актуальних загроз, що стримують сталий розвиток туризму, передусім варто відзначити кліматичні зміни. Погіршення екологічної ситуації в містах (забруднення повітря, перегрів урбанізованих зон, зменшення зелених насаджень) знижує їхню привабливість для сталого туризму. Також перенасичення історичних центрів туристами (overtourism), зокрема в містах з розвиненим екскурсійним сегментом, створює ризики деградації простору та конфлікти з місцевими жителями. Незбалансована забудова та руйнування зелених зон унаслідок комерційного будівництва позбавляє міста їхніх природних туристичних ресурсів [39]. Політична й економічна нестабільність, включаючи воєнні ризики, зменшує туристичну активність і інвестиційну привабливість. Низька екологічна культура туристів і відсутність механізмів контролю за їх поведінкою може призводити до засмічення, вандалізму та пошкодження об'єктів.

Отже, міські екосистеми України мають значний потенціал для сталого туристичного розвитку, який потребує усвідомленого стратегічного планування та комплексного підходу. Використання внутрішніх сильних сторін і зовнішніх можливостей дозволить містам уникнути негативних наслідків, що пов'язані з виявленими слабкостями та загрозами, і забезпечити збалансований розвиток у довгостроковій перспективі.

2.3. Оцінка рівня сталого розвитку туризму міста Луцьк

Сталий розвиток туризму є однією з ключових передумов формування ефективної політики управління містами в умовах зростаючої урбанізації, екологічних викликів та потреб у збереженні культурної спадщини. У центрі цього процесу перебуває міський туризм, що має значний вплив на просторове планування, соціальну взаємодію та економічне зростання. Туризм у містах потребує особливо ретельного регулювання, адже щільність населення, концентрація інфраструктури та велике антропогенне навантаження створюють додаткові виклики для забезпечення балансу між потребами туристів, місцевих жителів та довкілля. Саме тому оцінка рівня сталого розвитку туризму на локальному рівні є важливим інструментом для прийняття ефективних управлінських рішень.

Місто Луцьк, як адміністративний, культурний та освітній центр Волинської області, володіє значним туристичним потенціалом. Його історичні пам'ятки, багата культурна спадщина, зручне географічне розташування та розвинена туристична інфраструктура сприяють привабливості для туристів. Водночас зростання туристичної активності супроводжується новими викликами, пов'язаними з навантаженням на міське середовище, потребою в адаптації інфраструктури до вимог екологічної сталості, а також у збереженні автентичного міського ландшафту [15]. У цьому контексті важливо здійснити об'єктивну оцінку рівня сталого розвитку туризму міста Луцьк, що дозволить виявити актуальні проблеми, ризики та потенціали.

Аналіз рівня сталого розвитку туризму Луцька має на меті дослідити динаміку туристичних потоків, стан соціальної, економічної та екологічної складової туристичної діяльності, а також оцінити ефективність наявних управлінських рішень у сфері туризму. Використання сучасних методичних підходів та системи індикаторів дозволяє комплексно оцінити сталий розвиток міста як туристичної дестинації. Результати такого оцінювання можуть слугувати базою для формування стратегій подальшого розвитку, орієнтованих

на довгострокову перспективу та відповідність європейським стандартам у сфері сталого туризму.

Надходження до державного та місцевого бюджетів від туризму міста Луцьк наведено на рис. 2.2.

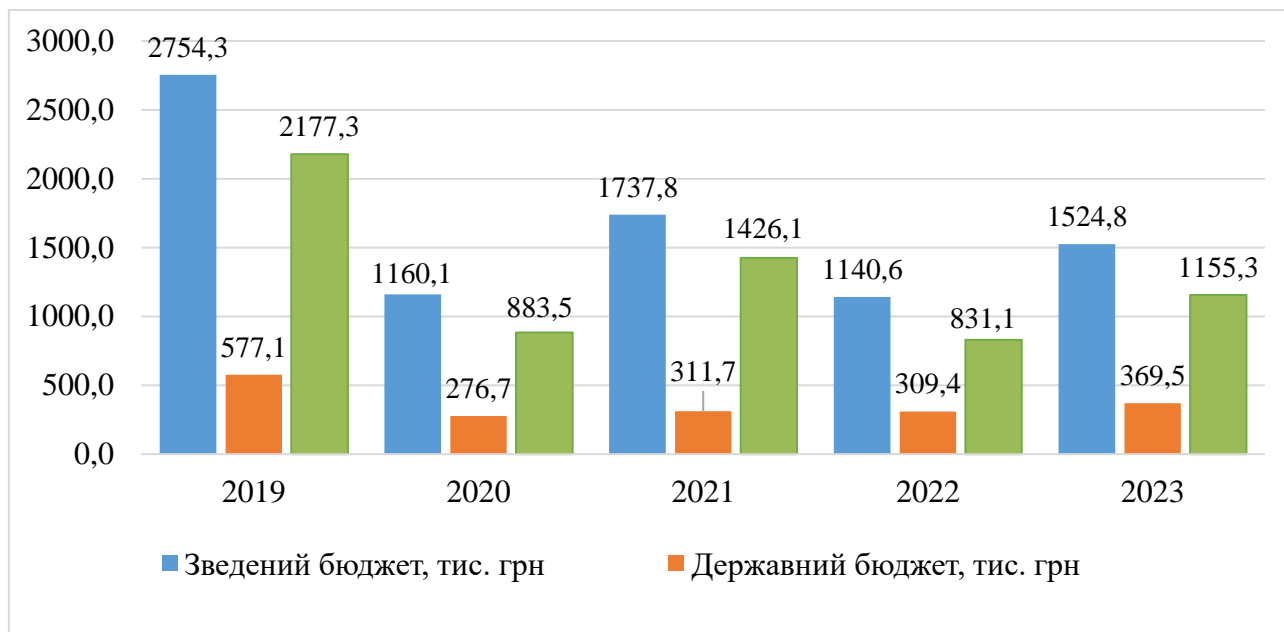

Рисунок 2.2. Динаміка надходжень до бюджетів від туризму м. Луцьк (тис. грн)

Джерело: складено на основі [35-41].

Аналіз потенціалу сталого розвитку туризму міських екосистем України, зокрема на прикладі Луцька, свідчить про зростаючу економічну роль туризму в структурі місцевого розвитку. Так, динаміка надходжень до державного та місцевого бюджетів від туризму в місті Луцьк демонструє позитивну тенденцію: протягом аналізованого періоду обсяги щорічних надходжень зросли до кількох десятків мільйонів гривень. Цей показник вказує на поступове нарощування туристичної активності та відкриває додаткові можливості для інвестування в екологічну інфраструктуру, розвиток зеленої мобільності та цифрових сервісів для гостей міста. Наявність екологічного, культурного та людського капіталу створює умови для перетворення Луцька на зразкову модель сталого міського туризму. Проте реалізація цього потенціалу потребує подолання виявлених

слабких сторін та нейтралізації зовнішніх загроз через інтегровану політику сталого розвитку.

Динаміка обсягів туристичного збору у місті Луцьк зображена на рис. 2.3.

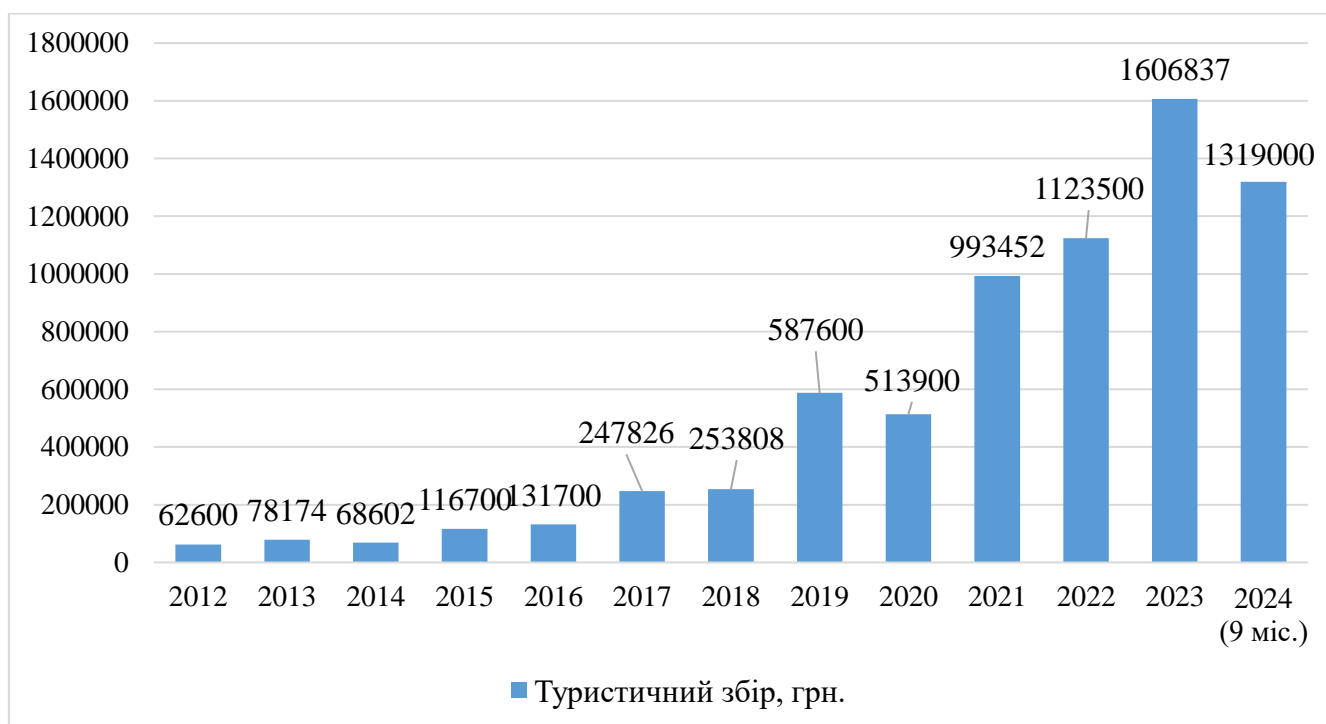

Рисунок 2.3. Динаміка обсягів туристичного збору у місті Луцьк (грн)

Джерело: складено на основі [35-41].

Аналіз потенціалу сталого розвитку туризму в місті Луцьк доцільно дослідити через динаміку обсягів туристичного збору. Упродовж останніх років спостерігається чітка тенденція до зростання надходжень від туристичного збору. Якщо у попередні періоди суми становили кілька сотень тисяч гривень, то в останньому звітному році показник сягнув понад 2 мільйони гривень, що свідчить про стабільне зростання туристичної активності в місті та підтверджує актуальність упровадження стратегії сталого туризму. Підвищення зборів демонструє економічний ефект та зростаючу роль міських екосистем як середовища привабливого для внутрішніх і зовнішніх туристів. Така динаміка дозволяє прогнозувати подальше нарощування доходів у разі системного інвестування в сталу інфраструктуру та екологічно орієнтовані проекти міста Луцьк. Динаміка кількості відвідувачів Луцького замку представлена на рис. 2.4.

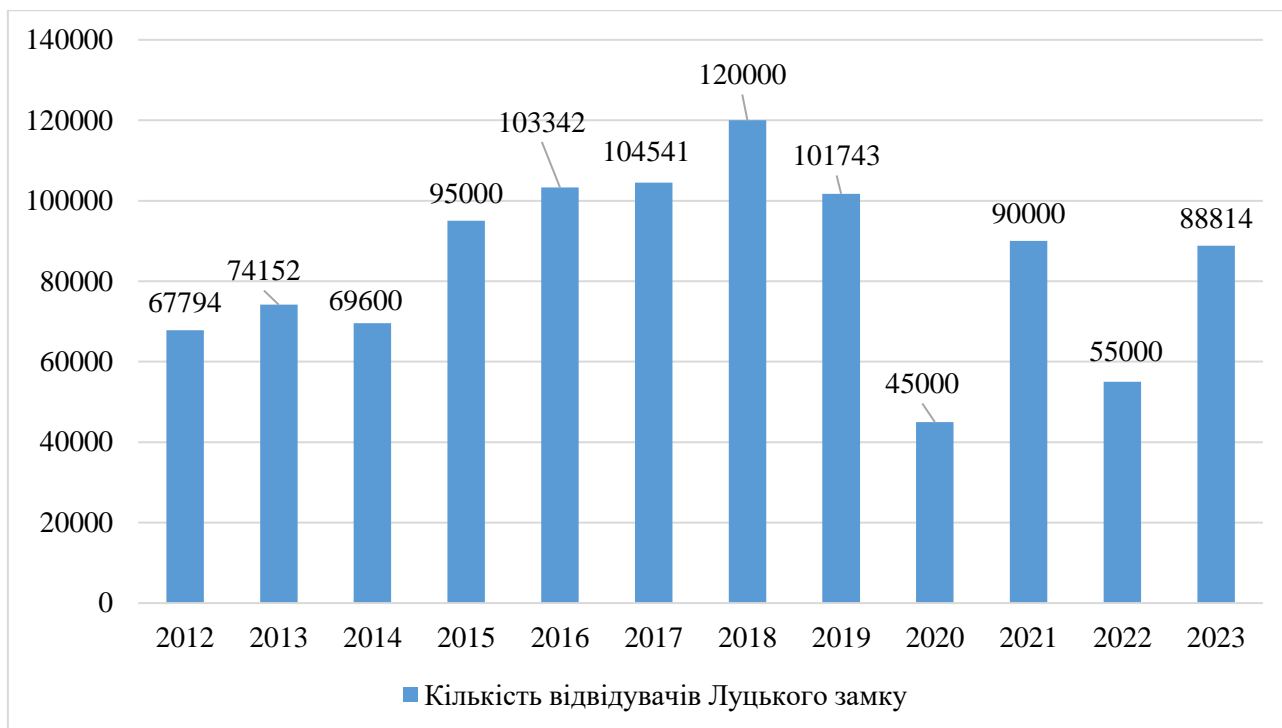

Рисунок 2.4. Динаміка кількості відвідувачів Луцького замку (осіб)

Джерело: складено на основі [35-41].

Динаміка кількості відвідувачів Луцького замку є ще одним важливим індикатором оцінки потенціалу сталого розвитку туризму в місті Луцьк. Упродовж аналізованого періоду спостерігається зростання інтересу до цієї ключової історико-культурної пам'ятки. Зокрема, кількість відвідувачів зросла з приблизно 120 тис. осіб у попередні роки до понад 160 тис. осіб у найновішому звітному році. Така позитивна динаміка свідчить про підвищення туристичної привабливості об'єкта та про загальну активізацію туризму в місті, що створює додаткові можливості для реалізації сталих практик у сфері збереження культурної спадщини, оптимізації туристичних потоків та впровадження «зелених» сервісів у межах популярних локацій. Подібні показники можуть стати основою для залучення інвестицій у розвиток супутньої інфраструктури та покращення екологічного управління міськими туристичними маршрутами.

Динаміка кількості відвідування КП «Центр туристичної інформації та послуг» представлена на рис. 2.5.

Рисунок 2.5. Динаміка кількості відвідувачів
КП «Центр туристичної інформації та послуг»

Джерело: складено на основі [35 - 41].

Динаміка відвідуваності КП «Центр туристичної інформації та послуг» у місті Луцьк, підтверджує поступову активізацію туристичної інфраструктури міста. За аналізований період кількість звернень до Центру стабільно зростала: з рівня близько 6,5 тис. осіб у перші роки до понад 11 тис. осіб у найновішому звітному році. Такий приріст на понад 60% демонструє зростаючий попит на туристичні послуги, підвищення рівня зацікавленості як серед внутрішніх, так і серед іноземних відвідувачів, що свідчить про ефективність функціонування Центру як інструменту орієнтації туристів у міському середовищі та про зростання ролі інформаційного супроводу в стратегії сталого туризму. Збільшення кількості звернень також вказує на необхідність подальшого розширення спектру послуг Центру, у тому числі екологічно орієнтованих консультацій, підтримки smart-туризму та партнерства з локальними ініціативами.

Проведений аналіз свідчить про поступове нарощування ролі туризму як одного з пріоритетних напрямів місцевої соціально-економічної політики.

Спостерігаємо позитивну динаміку надходжень до державного та місцевого бюджетів від туристичної діяльності. Протягом останніх років зафіксовано стале зростання цих показників, що свідчить про системне зміцнення туристичного сектору як джерела фіскальних надходжень. Залучення коштів у розмірі десятків мільйонів гривень щорічно забезпечує можливості для фінансування оновлення інфраструктури, впровадження екологічно безпечного транспорту, утримання та озеленення громадських просторів, а також покращення якості обслуговування туристів. Така економічна результативність є важливим аргументом на користь стратегічного підходу до сталого розвитку туризму.

Динаміка туристичного збору, свідчить про активізацію офіційного туристичного руху в місті. Зростання надходжень з кількох сотень тисяч до понад 2 мільйонів гривень демонструє збільшення кількості відвідувачів та легалізацію туристичних послуг, що створює основу для прозорого обліку і прогнозування навантаження на міську інфраструктуру [21]. Такий показник може бути використаний для формування цільових екологічних фондів, з яких фінансуватиметься сталий розвиток об'єктів природної і культурної спадщини.

Динаміка кількості відвідувачів Луцького замку також має позитивну тенденцію. Збільшення показника з 120 тис. до понад 160 тис. осіб щороку свідчить про посилення інтересу до історико-культурних об'єктів та потребу в підвищенні спроможності обслуговувати більші туристичні потоки без шкоди для матеріальної спадщини. У цьому контексті постає питання щодо адаптації об'єктів до сталого туризму (введення обмежень на кількість одночасних відвідувачів, впровадження системи електронного бронювання, удосконалення супровідної інфраструктури).

Статистика відвідуваності КП «Центр туристичної інформації та послуг» демонструє позитивну динаміку. Показники відвідуваності зросли з 6,5 тис. до понад 11 тис. осіб, що означає підвищення рівня туристичної поінформованості, зростання попиту на навігаційні та довідкові послуги. Цевказує на необхідність подальшого цифрового розвитку та модернізації сервісів Центру. Він уже виконує функцію орієнтиру для туристів, однак у межах стратегії сталого

туризму може трансформуватися в платформу підтримки екологічних маршрутів, соціального підприємництва та інтеграції місцевих крафтових виробників до туристичних пропозицій.

Загалом наведені показники підтверджують системне зростання туристичної активності в місті Луцьк та демонструють готовність міського середовища до переходу на принципи сталого розвитку [18]. Це зростання охоплює як економічну ефективність, так і збереження культурної спадщини, підвищення обслуговування туристів і розвиток інституційного супроводу. Водночас така динаміка формує реальний запит на ухвалення стратегічних рішень щодо екологічного навантаження, ефективного планування просторового розвитку, адаптації до кліматичних змін і підвищення соціальної інклюзивності міських туристичних практик.

Оцінка рівня сталого розвитку туризму міста Луцьк свідчить про наявність позитивної динаміки ключових індикаторів, що підтверджують зростання туристичної активності та підвищення значення туристичної галузі для місцевої економіки. Зокрема, зростання надходжень до бюджету, обсягів туристичного збору, кількості відвідувачів основних туристичних локацій (Луцький замок), а також підвищення попиту на інформаційні послуги, свідчать про поступове формування ефективної інфраструктурної й організаційної бази для реалізації принципів сталого туризму. Розвиток культурного, екологічного та інформаційного середовищ, у поєднанні з підтримкою локального підприємництва, створює передумови для забезпечення довготривалої соціально-економічної вигоди без шкоди для природного і культурного середовища. Таким чином, Луцьк має стійкі передумови для утвердження як прикладу міста, що рухається в напрямі сталого туризму, однак цей процес потребує подальшої інституційної, інфраструктурної та комунікаційної підтримки.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ МІСЬКИХ ЕКОСИСТЕМ

3.1. Стратегічні пріоритети сталого розвитку туризму

У ХХІ столітті туризм перетворився на одну з найдинамічніших галузей світової економіки, що водночас створює значні можливості для соціально-економічного зростання та виклики для довкілля і культурної спадщини. В умовах зростання глобальних загроз, зміни клімату, деградації природних ресурсів, перенасиченості туристичних дестинацій, все більш актуальним стає пошук стратегічних підходів до забезпечення сталого розвитку туризму. Концепція сталого туризму, заснована на принципах збалансованості економічних, екологічних та соціальних інтересів, стає орієнтиром для країн, регіонів і міст, які прагнуть розвивати туризм без шкоди для майбутніх поколінь.

Визначення стратегічних пріоритетів сталого розвитку туризму є важливою передумовою для формування ефективної туристичної політики. Йдеться про такі напрями, як охорона навколишнього середовища, збереження культурної спадщини, розвиток місцевих громад, екологічна модернізація туристичної інфраструктури, впровадження зелених технологій, підвищення якості послуг та розвиток партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством [36]. Такі пріоритети мають бути адаптовані до специфіки кожної території, її ресурсного потенціалу, рівня розвитку та стратегічних цілей.

Для України, яка прагне інтегруватися у європейський простір і реалізувати Цілі сталого розвитку ООН, визначення стратегічних пріоритетів сталого туризму є викликом та можливістю. В умовах післявоєнного відновлення туризм може стати важливим інструментом відродження регіонів, стимулювання економіки, збереження ідентичності та формування позитивного міжнародного іміджу держави. Тому аналіз та обґрунтування стратегічних пріоритетів сталого

розвитку туризму має ключове значення для забезпечення довготривалої ефективності туристичної галузі на національному та місцевому рівнях.

Сучасні міські екосистеми виступають важливими центрами туристичної активності, що потребує впровадження ефективної стратегії сталого розвитку туризму для забезпечення збалансованого використання природних, соціальних та економічних ресурсів. У цьому контексті розробка та реалізація конкретних стратегічних проєктів набуває особливої актуальності, адже саме вони формують практичну основу для досягнення цілей сталого розвитку. Вони дозволяють спрямувати зусилля на покращення якості послуг, розвиток людського капіталу, модернізацію інфраструктури та підвищення туристичної привабливості міста.

Стратегічні проєкти сталого розвитку туризму міської екосистеми представлено на рис. 3.1.

Рисунок 3.1. Стратегічні проєкти сталого розвитку туризму міської екосистеми

Джерело: складено на основі експертного підходу.

Проект покращення якості туристичних послуг є важливим елементом стратегії сталого розвитку, оскільки саме якість обслуговування формує туристичний імідж міста та визначає рівень задоволеності гостей. У межах цього проекту передбачається впровадження стандартів сервісу, удосконалення логістичних рішень у сфері гостинності, створення умов для забезпечення доступності послуг для різних категорій туристів. Результатом має стати підвищення рівня конкурентоспроможності міської дестинації на національному та міжнародному рівнях.

Проект розвитку брендового туристичного продукту спрямований на створення унікального іміджу міста, який базується на його культурно-історичній, природній та соціальній специфіці. Формування брендового туристичного продукту дає змогу об'єднати різноманітні туристичні послуги й атракції в цілісну маркетингову концепцію, що приваблює цільові аудиторії [49]. Це, у свою чергу, сприяє розширенню ринку, стимулює інвестиційну активність і поглиблює ідентичність території.

Проект підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері туризму має на меті формування високопрофесійного кадрового потенціалу, здатного впроваджувати сучасні стандарти якості та принципи сталого розвитку. Інвестування в людський капітал дозволяє забезпечити довгостроковий ефект у вигляді стійкої зайнятості, розвитку підприємництва, підвищення культури обслуговування та підготовки персоналу до роботи в умовах міжнародної інтеграції туристичної сфери.

Проект покращення та відновлення транспортної інфраструктури є важливою передумовою для зменшення навантаження на міське середовище та підвищення мобільності туристів. Він передбачає модернізацію мережі громадського транспорту, розвиток велосипедної та пішохідної інфраструктури, створення зручних логістичних вузлів і підвищення доступності туристичних локацій. Такий підхід дозволяє скоротити викиди CO₂, підвищити комфорт пересування містом і сформувати екологічно відповідальну модель туризму.

Проект моніторингу та аналізу розвитку туристичної сфери забезпечує збирання та інтерпретацію даних про динаміку туристичних потоків, екологічні наслідки, соціальні реакції та економічні результати. Такий системний аналіз є необхідною умовою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, гнучкого коригування стратегії та впровадження інноваційних рішень у сфері туризму. Регулярний моніторинг також дозволяє оцінити ефективність реалізованих заходів та адаптувати підходи до змін у зовнішньому середовищі.

Проект інформаційної підтримки розвитку туристичної сфери передбачає створення сучасних інформаційно-комунікаційних платформ, просування міста в цифровому середовищі, впровадження мобільних додатків для туристів, а також організацію інтерактивної взаємодії з громадськістю. Інформаційна прозорість і доступність даних про туристичні об'єкти, події, логістику та сервіси підвищують привабливість міста та сприяють формуванню позитивного іміджу сталого туристичного центру [33]. Такі проекти утворюють цілісну систему тактичних дій, яка реалізує стратегічне бачення сталого розвитку туризму в міських екосистемах і забезпечує збалансоване управління ресурсами, розвитком та якістю життя.

Таким чином, стратегічні проекти сталого розвитку туризму в міських екосистемах України охоплюють ключові напрями, які забезпечують комплексний підхід до трансформації туристичної сфери відповідно до принципів сталості. Вони спрямовані на підвищення якості туристичних послуг, розвиток унікального брендового продукту, зміцнення кадрового потенціалу, модернізацію інфраструктури, впровадження ефективної аналітики та інформаційної підтримки. Реалізація цих ініціатив дозволить українським містам стати більш привабливими, екологічно збалансованими та соціально відповідальними туристичними дестинаціями у довгостроковій перспективі.

3.2. Формування стратегії сталого розвитку туризму в м. Луцьк

У сучасних умовах урбанізаційного розвитку та глобальних викликів, пов'язаних із зміною клімату, ресурсним виснаженням і соціальною нерівністю, особливої актуальності набуває формування стратегій сталого розвитку туризму на рівні міст. Туризм у міському середовищі є важливою економічною діяльністю та чинником формування культурної ідентичності, стимулювання малого підприємництва, модернізації інфраструктури та підвищення якості життя населення. Проте без належного стратегічного планування туристична активність може створювати надмірне навантаження на екосистеми міста, руйнувати культурну спадщину та спричиняти соціальні конфлікти. Тому виникає необхідність розробки цілісної стратегії, що забезпечить гармонійний розвиток туризму відповідно до принципів сталості.

Місто Луцьк має вагомий потенціал для реалізації моделі сталого туризму, оскільки поєднує багату історико-культурну спадщину, природні ресурси, зручне географічне розташування та активну туристичну політику. Луцький замок, численні архітектурні пам'ятки, фестивальний рух, гастрономічні події та ініціативи громадських організацій формують привабливу базу для розвитку різних видів туризму [7]. Однак наявні ресурси потребують ефективного управління, екологічно виважених рішень, розвитку інфраструктури та формування унікального туристичного бренду. Стратегія сталого розвитку дозволить місту зберегти та примножити свій потенціал та зміцнити конкурентні переваги на національному та міжнародному туристичному ринку.

Формування стратегії сталого розвитку туризму в Луцьку передбачає чітке визначення цілей, завдань, інструментів реалізації та системи моніторингу ефективності. Вона має враховувати потреби усіх зацікавлених сторін, місцевої громади, туристичного бізнесу, влади та відвідувачів, і ґрунтуватися на принципах збалансованості, інклюзивності та довгострокового планування. Такий підхід дозволить створити сталі механізми розвитку міста як туристичної дестинації, зберегти його унікальність і водночас забезпечити соціально-

економічну стабільність та екологічну безпеку в майбутньому. У сучасних умовах формування конкурентоспроможних туристичних дестинацій особливе значення набуває розробка і реалізація стратегій сталого розвитку туризму на рівні міст. Міста як центри економічної, культурної та соціальної активності зосереджують потужний туристичний потенціал, який при належному управлінні може стати рушієм сталого зростання [40]. Водночас туризм у межах міських екосистем потребує збалансованих підходів, що враховують екологічні обмеження, потреби місцевих громад і вимоги до якості туристичних послуг.

Місто Луцьк, маючи у своєму розпорядженні значні культурно-історичні ресурси, географічну зручність та активну місцеву політику в сфері туризму, демонструє прагнення до впровадження принципів сталості у туристичну діяльність. Розробка цілісної стратегії розвитку туризму передбачає реалізацію конкретних заходів, орієнтованих на покращення сервісу, розширення інформаційної підтримки, формування брендового продукту та розвиток кадрового потенціалу. Елементи стратегії сталого розвитку туризму в м. Луцьк представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Елементи стратегії сталого розвитку туризму в м. Луцьк

Заходи проекту	Термін виконання заходу	Виконавці	Джерела фінансування
Розширення ринку та мереж туристичних послуг	1-2 р.	Управління туризму та промоції міста ЛМР, громадські туристичні організації, та інші об'єднання суб'єкти туристичного бізнесу	Міський бюджет у межах загальних бюджетних призначень, суб'єкти туристичного бізнесу
Розробка та видання туристичних карт, довідників, каталогів, картосхем, картографічне забезпечення регіональних мереж туристично-екскурсійних маршрутів			
Створення портфелів міських туристичних послуг			

Джерело: складено на основі експертного підходу.

Одним із важливих напрямів реалізації стратегії сталого розвитку туризму в Луцьку є розширення ринку та мереж туристичних послуг, що передбачає активне залучення нових учасників туристичної діяльності, розвиток партнерств між місцевим самоврядуванням, громадськими організаціями та бізнесом. Такі

дії спрямовані на підвищення різноманітності та якості туристичних продуктів, стимулювання внутрішнього і вхідного туризму, а також покращення економічної ефективності туристичного сектору міста. Заходи реалізуються протягом 1-2 років під координацією управління туризму та промоції Луцької міської ради у взаємодії з суб'єктами бізнесу й громадськими об'єднаннями.

Важливою складовою є розробка та поширення туристичних інформаційних матеріалів, зокрема карт, довідників, каталогів і картосхем, що формують сучасне картографічне забезпечення туристично-екскурсійної інфраструктури міста, що полегшує навігацію для гостей та стимулює їх до глибшого ознайомлення з історико-культурною спадщиною Луцька [3]. Якісна візуальна та текстова інформація про туристичні об'єкти створює позитивне враження від міста, сприяє підвищенню тривалості перебування туристів та їх витрат, що позитивно впливає на економіку.

Ще одним елементом стратегії є створення портфелів міських туристичних послуг – пакетів, що об'єднують різні види турів, екскурсій, сервісів та подій, спрямованих на задоволення потреб цільових аудиторій. Це можуть бути сімейні, молодіжні, культурно-пізнавальні або гастрономічні тури, які сприяють формуванню бренду міста та підвищенню його привабливості. Такі портфелі дозволяють зробити туристичну пропозицію більш структурованою, конкурентоспроможною та привабливою для туроператорів. Усі заходи фінансуються за рахунок міського бюджету в межах загальних призначень, а також за участю туристичного бізнесу, що створює підґрунтя для публічно-приватного партнерства у сфері сталого туризму.

У процесі формування стратегії сталого розвитку туризму в місті Луцьк надзвичайно важливим є чітке визначення кола суб'єктів, від узгоджених дій яких залежить ефективність реалізації стратегічних цілей (таблиця 3.2). Туризм як багатогалузеве явище вимагає тісної співпраці між органами влади, бізнесом, освітніми закладами, громадськими організаціями та місцевими жителями. Саме їхня взаємодія забезпечує комплексний підхід до розвитку туристичної сфери,

що передбачає економічне зростання та збереження природного середовища, культурної спадщини та підвищення якості життя громади.

Таблиця 3.2 – Основні суб'єкти формування стратегії сталого розвитку туризму в місті Луцьк

Категорія суб'єкта	Представники
Органи місцевого самоврядування	Луцька міська рада, Департамент туризму, управління стратегічного розвитку
Державні установи	Волинська обласна державна адміністрація, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України
Громадські організації	Туристичні асоціації, екоініціативи, культурно-освітні об'єднання
Бізнес-сектор	Готелі, ресторани, туроператори, агенції подій, перевізники, крафтові виробники
Освітні та наукові установи	Луцький національний технічний університет, Волинський національний університет ім. Лесі Українки, дослідницькі центри сталого розвитку
Місцеві громади	Жителі міста, ОСББ, ініціативні групи, волонтерські об'єднання
Міжнародні партнери	Проекти технічної допомоги (Interreg, USAID, Green City), туристичні організації ЄС
Інформаційні структури	КП «Центр туристичної інформації та послуг», туристичні онлайн-платформи

Джерело: складено на основі [23].

Формування стратегії сталого розвитку туризму в місті Луцьк вимагає чіткої координації між різними суб'єктами, які відіграють ключову роль у плануванні, реалізації та моніторингу туристичних ініціатив. У центрі цього процесу знаходяться органи місцевого самоврядування, зокрема Луцька міська рада, її департаменти туризму та стратегічного розвитку, які відповідають за ухвалення програм, виділення коштів, управління інфраструктурними об'єктами та затвердження регіональних стандартів сталого розвитку. Їх підтримують державні установи, включаючи Волинську ОДА та Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури, які забезпечують нормативно-правову базу, міжрегіональну координацію та участь у національних програмах.

Важливу роль відіграють громадські організації, які просувають екологічні та культурні ініціативи, організовують події, спрямовані на збереження спадщини, й формують суспільний запит на відповідальне споживання туристичних ресурсів. Паралельно бізнес-сектор, готелі, ресторани, туристичні

оператори, локальні виробники, забезпечує економічну складову туризму та може бути провідником впровадження «зелених» практик. Для підтримки якісного людського капіталу та досліджень залучаються освітні та наукові установи, серед яких ЛНТУ, ВНУ імені Лесі Українки, а також тематичні аналітичні центри, що формують науково-методичну базу для сталого туризму.

Не менш важливим суб'єктом є місцева громада, яка має бути споживачем та активним учасником туристичного процесу: через участь у проектах, формування ініціативних груп, розвиток мікробізнесу. Міжнародні партнери (Interreg, Green City, USAID та ін.) виступають джерелом інвестицій, інституційної підтримки та обміну досвідом у сфері управління сталим туризмом. Нарешті, інформаційні структури, зокрема КП «Центр туристичної інформації та послуг», є ключовою ланкою у комунікації з туристами, забезпеченні доступу до інформації та просуванні екологічно орієнтованих туристичних маршрутів.

Злагоджена взаємодія цих суб'єктів дозволяє забезпечити комплексний підхід до розробки й реалізації стратегії сталого туризму, що ґрунтується на поєднанні екологічної відповідальності, соціальної участі та економічної ефективності [44].

Отже, реалізація стратегії сталого розвитку туризму в місті Луцьк базується на комплексних і практично орієнтованих заходах, які спрямовані на розширення ринку туристичних послуг, покращення інформаційного забезпечення та формування конкурентоспроможного туристичного продукту. Залучення місцевих органів влади, громадських організацій і бізнесу до реалізації проектів, а також використання комбінованого фінансування сприяє ефективному впровадженню стратегії. Такий підхід забезпечує сталий розвиток туризму, підвищує привабливість Луцька як дестинації та зміцнює його позиції на туристичній карті України.

Формування стратегії сталого розвитку туризму в місті Луцьк є ключовим напрямом сучасної туристичної політики, що поєднує економічну ефективність, екологічну збалансованість та соціальну інклюзивність. Аналіз наявних

показників туристичної діяльності, зокрема зростання надходжень до бюджету, динаміки туристичного збору, кількості відвідувачів та запитів до інформаційних центрів, засвідчує, що Луцьк має вагомий потенціал для впровадження стратегічних заходів у сфері сталого туризму [27]. Значущими ресурсами виступають багата історико-культурна спадщина, збережені міські екосистеми, активна громада та зростаючий рівень цифрової й сервісної інфраструктури.

Ефективне формування стратегії потребує комплексного підходу, який включає міжсекторальну співпрацю, екологічне планування простору, розробку «зелених» туристичних маршрутів, підтримку малого бізнесу й активну участь громадськості. Тільки за умов належного поєднання планування, інвестицій, інновацій і відповідального споживання туристичних ресурсів Луцьк зможе забезпечити сталий розвиток туризму як пріоритетної галузі локальної економіки. У результаті місто може стати зразком для інших українських територіальних громад у питаннях балансування між збереженням спадщини та зростанням туристичної привабливості. Запропоновані заходи підвищують якість туристичної інфраструктури та формують основу для тривалого соціально-економічного ефекту, що відповідає загальним цілям сталого розвитку. Вивчення елементів цієї стратегії дозволяє оцінити дієвість міських ініціатив у напрямі сталого туризму та окреслити перспективи Луцька як відповідальної й привабливої туристичної дестинації.

Отже, ефективне формування стратегії сталого розвитку туризму в місті Луцьк можливе лише за умови активної взаємодії між усіма ключовими суб'єктами, органами влади, бізнесом, наукою, громадськими організаціями, міжнародними партнерами та місцевими жителями. Кожен із них виконує важливу функцію у цьому процесі: від стратегічного планування та фінансування до впровадження інноваційних рішень, просвітницької роботи й практичної реалізації проєктів. Системне партнерство між цими структурами є основою для створення цілісної, результативної та довготривалої моделі сталого туризму в міському середовищі Луцька.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було розкрито сутність сталого розвитку в індустрії туризму як комплексної концепції, що поєднує екологічну рівновагу, економічну ефективність та соціальну відповідальність. Сталий туризм розглядається як інструмент збереження природного і культурного середовища та як чинник довготривалого зростання місцевої економіки, що ґрунтується на принципах збереження ресурсів для майбутніх поколінь. Він забезпечує збалансовану взаємодію між інтересами туристів, громад і навколишнього середовища.

У межах роботи було систематизовано зарубіжний і вітчизняний досвід розвитку сталого туризму в міських екосистемах. Аналіз кращих європейських практик (Німеччина, Нідерланди, Швеція) свідчить про доцільність інтеграції зелених зон, розвитку smart-туризму, розбудови безбар'єрної інфраструктури та широкого залучення громади. Українські міста демонструють позитивні тенденції щодо локалізації сталих ініціатив, зокрема у Львові, Києві, Луцьку, проте цей процес потребує системного підходу та фінансової підтримки.

В ході аналізу сучасного стану туристично-рекреаційного потенціалу регіонів України встановлено, що переважна більшість територій володіє унікальними природними та культурними ресурсами, однак рівень їх використання для сталого туризму залишається нерівномірним. Проблемами залишаються недостатня інфраструктурна база, фрагментарність політик і обмежений доступ до фінансування. При цьому зростає роль міст як осередків інтеграції рекреації, культури, екології та цифрових сервісів у туристичну практику.

Проведений моніторинг сталого розвитку туризму міських екосистем України дозволив виявити основні тенденції: активізацію інтересу до екоформатів подорожей, розширення практик креативного та подієвого туризму, розвиток локального підприємництва, а також поступове впровадження екологічних стандартів у туристичне середовище. Існує потреба у запровадженні

системного моніторингу впливу туризму на довкілля, мобільність та міську інфраструктуру.

Здійснено аналіз існуючої стратегії розвитку громади та сформовано засади стратегії сталого розвитку туризму в місті Луцьк, яка спрямована на формування сучасної, конкурентоспроможної, екологічно відповідальної та соціально орієнтованої моделі туристичної діяльності, що базується на гармонійному поєднанні економічного зростання, охорони довкілля та залучення місцевої громади. Аналіз сучасного стану туристичної сфери Луцька виявив позитивну динаміку за ключовими показниками: зростання надходжень до бюджету, збільшення кількості відвідувачів історичних об'єктів і туристичних інформаційних центрів, а також активізацію ініціатив у сфері крафтового виробництва та культурного туризму, що свідчить про наявність стійких передумов для розширення сфери туризму відповідно до принципів сталості.

На основі проведеного аналізу сформовано базові елементи стратегії сталого розвитку туризму в місті Луцьк. До них віднесено визначення основних аспектів сталого розвитку туризму. Доцільно також продовжувати розвивати зелену інфраструктуру, підтримувати крафтове та культурне підприємництво, цифровізацію послуг, підвищувати екологічну свідомість населення та туристів, а також інтеграцію громади у планування туристичних маршрутів. Така стратегія здатна перетворити Луцьк на зразкову модель українського міста, що гармонійно поєднує збереження екосистем з економічним та соціальним розвитком.

Запропоновані стратегічні елементи обґрунтовано визначають цілі, пріоритети та напрями дій, серед яких ключовими є: збереження культурної та природної спадщини, розвиток сталої туристичної інфраструктури, впровадження цифрових сервісів, підтримка локального бізнесу, популяризація екологічно відповідальних маршрутів, розвиток людського капіталу та підвищення екологічної свідомості населення й гостей міста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алієва А.Ю. Концептуальні засади сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери на засадах інклюзивного зростання. *Вісник Нац. ун-ту водного госп-ства та природокор.* Сер.: Екон. науки. Рівне: НУВГП, 2020. Вип. 2(90). С. 3-13.
2. Алієва А.Ю. Формування стратегічних пріоритетів сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери на засадах інклюзивного зростання. *Економічний форум.* Луцьк: ЛНТУ. 2020. Т. 3. С. 44-51.
3. Барвінок Н. В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону.* 2022. № 18 (2). С. 206-217.
4. Бартошук О.В. Моделі розвитку індустрії туризму (зарубіжний досвід). *Держава і регіони.* Сер.: Економіка та підприємництво. 2011. № 2. С. 62-68.
5. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреології та рекреаційної географії. Київ: Палітра, 1998. 250 с.
6. Борблік К.Е. Передумови формування стратегії сталого розвитку ринку туристичних послуг України. *Вісн. Приаз. держ. тех. ун-ту = Reporter of the Priazovskyi State Technical University: зб. наук. праць.* Маріуполь, 2019. Вип. 37. С. 34-41. (Сер.: Економічні науки = Section: Economic sciences)
7. Бурик З.М. Прогнозування показників сталого розвитку України. *Демократичне врядування.* 2017. Вип. 20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2017_20_8/.
8. Бутко М.П., Алешугіна Н.О. Розвиток мережі шляхів автомобільного сполучення та її роль у зміцненні туристичного потенціалу України. *Регіональна економіка.* 2011. № 2. С.23-33.
9. Гаврилюк О. М. Рекреаційно-туристичний потенціал регіонів України : монографія. Київ : КНТ, 2018. 192 с.
10. Гуменюк З. В. Сталий розвиток туристичної сфери: теорія, методологія, практика : монографія Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. 312 с.

11. Державна служба статистики України: вебсайт. 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. Дутчак О. В. Управління розвитком туристично-рекреаційного комплексу в умовах децентралізації: монографія Івано-Франківськ : НАІР, 2021. 210 с.
13. Європейська хартія екологічно безпечного туризму на захищених територіях. European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas. URL: <http://www.european-charter.org/home/>.
14. Єрко І.В. Сталий та безпечний розвиток туризму як один з критеріїв трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. *Підприємництво та інновації*. Випуск 29. 2023. С. 7-14. URL: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/29.1>
15. Жаліло Я.А. Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків. *Аналітична записка*. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf>
16. Загорський В.С. Концептуальні основи формування системи управління сталим розвитком еколого-економічних систем: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 336 с.
17. Закон України «Про туризм» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
18. Заячківська Г. Концепція сталого розвитку сфери туризму як засіб післякризового відновлення галузі. *Вісник ТНЕУ*. 2011. № 5-2. С. 345-350.
19. Зарічняк А.П. Відновлення туристично-рекреаційного потенціалу України в умовах кризових явищ. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2024. URL: <https://ontu.edu.ua/download/dissertation/disser/2024/diser-Zarechniak.pdf>
20. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного

[content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf](https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf)

21. Костинець В.В., Костинець Ю.В. Віртуальні подорожі як інструмент просування причорноморського регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 52-1. С. 82-85.

22. Лебедев І. В. Сталий розвиток туризму: досвід Європейського Союзу і завдання для України. *Вісн. соц.-екон. досліджень*: зб. наук. праць. Одеса: ОНЕУ. 2018. № 3 (67). С. 162-173.

23. Лиско Л.Р., Туниця Т.Ю. Економічна теорія сталого розвитку: світоглядні та методологічні чинники становлення. *Економічна теорія*. 2012. № 4. С. 19-28.

24. Маковей Ю.П. Розвиток сфери туризму в Україні. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 44 (2). С. 87-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_44%282%29_13

25. Мальська М. П., Ведмідь Н. М., Гринів Л. С. *Рекреаційна географія* : навч. посіб. Львів : Центр Європи, 2019. 240 с.

26. Матвійчук Л.Ю., Смаль Б.А. Формування туристичних кластерів як напрям підвищення конкурентоспроможності індустрії гостинності регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. № 5 (239). С. 6-16. URL: <https://economicscience.net/wp-content/uploads/2021/05/05.21>. (дата звернення: 03.02.2025)

27. Матвійчук Л., Дашук Ю. Європейський вектор сталого розвитку індустрії гостинності України. *Економіка та суспільство*, 2022. № 45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-28> (дата звернення: 01.03.2025)

28. Мельник Л. Г. Економіка сталого розвитку : навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2015. 352 с.

29. Миронов Ю.Б. Сталий розвиток туризму: сутність, завдання та принципи. Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах євроінтеграції: матеріали наук. конф., 11-12 трав. 2017 р. Львів: ЛТЕУ, 2017. 440 с.

30. Миронов Ю.Б. Сутність та чинники сталого розвитку туризму в регіоні *Наук. вісн. НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.11. С. 117-122.

31. Моїсєєва Н.І. Новітні проблеми, особливості та перспективи сталого розвитку туристичної сфери: державний та регіональний вектор. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Т. 3. № 2. С. 150-164.

32. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. акад. НАН України, д. т. н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б.Є. Патона. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016. 72 с.

33. Нездоймінов С., Андрєєва Н. Концептуальні засади формування стратегії диверсифікації на підприємствах туристичного бізнесу. *Вісн. екон. науки України*. 2013. № 2. С.108-112.

34. Остафійчук Я.В. Місце сфери послуг у сучасній парадигмі сталого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 3. С. 30-32.

35. Офіційний сайт Комунального підприємства «Центр розвитку туризму» URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/komunalne-pidpriemstvo-tsentr-turystychnoi-informatsii-ta-poslulh> (дата звернення: 30.01.2025).

36. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 19.01.2025 р.).

37. Офіційний сайт Луцької міської ради. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/> 19.01.2025 р.).

38. Павліха Н.В. Європейська інтеграція щодо досягнення перспектив сталого просторового розвитку. Європейська інтеграція: досвід Польщі та України: кол. монографія. Луцьк Люблін: «Drukarnia Kolor Lublin», 2013. С. 140-159.

39. Панюк С. С. Стратегічне управління розвитком туристичних територій: монографія. Ужгород: Поліграфцентр Ліра, 2020. 168 с.

40. Програма розбудови туристичної інфраструктури URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/612-2004-%D0%BF#Text>

41. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 168-р від 16.03.2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249826501>.

42. Сарапін Н.Ю. Формування стратегії сталого розвитку туризму. *Студентський науковий вісник ЛНТУ*, серія технічні науки. Луцьк, 2025 р.

43. Скляр Г.П., Карпенко Н.М. Сталий розвиток сфери туризму на засадах партнерства. *Наук. вісн. Полтавс. ун-ту економіки і торгівлі*. 2013. № 2(58).

44. Матвійчук Л.Ю., Смаль Б.А (2022). Стратегічні засади підвищення конкурентоспроможності продукції та послуг індустрії гостинності регіону. *Товарознавчий вісник*. 1 (15), С. 7-20. URL: <http://tovvisnik.lutsk-ntu.com.ua/index.php/tovvisnik/article/view/192>

45. Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>

46. Туристична статистика України: динаміка податкових надходжень по регіонах. Офіційний сайт ДАРТ. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/turistichna-statistika-ukrayini-dinamika-podatkovih-nadhodzhen-po-regionah> (дата звернення: 02.02.2025).

47. Туристичні потоки. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/potoki2006_u.htm (дата звернення 19.01.2025 р.).

48. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. Вид. 2-ге, доповнене. Київ: Вид-во КНТЕУ, 2009. 463 с.

49. Федун Є. В. Сталий розвиток туризму: міжнародний досвід та українські перспективи. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020.

50. Цимбалюк І. О. Концептуальні засади інклюзивного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації. *Інноваційна економіка: наук.-вироб. журнал*. 2019. № 5-6. С. 125-133.

51. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 2017. URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainabledevelopment->

report/sustainable-development-goals--2017-basselinationalreport.htm (дата звернення: 29.01.2025).

52. Якість життя у Луцькій громаді, 2023. Соціологічне дослідження агенції Fama на замовлення Ради Європи в Україні: URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/static/content/files/k/nd/znhqyghzscer5o3ibhfyqabukdavnndk.pdf>

53. Urban Vision Lutsk – дослідження міста та розробки майстер-плану центральної частини Луцька. 2023. ГО «Алгоритм Дій». URL: <https://uvl.algorytm.ngo/>